

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№3(11), 2024

Засновник громадська організація «Спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П.

Редакційна колегія

Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, професор;
Вербицька О.В., методист в/к НЕНЦ, заслужений працівник освіти України;
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Кліменко В.І., заступник директора з навчально-методичної роботи НЕНЦ;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведєва Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Реєстраційне свідоцтво КВ №25077-15017Р від 23.12.2021

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Статті журналу відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».
Підготовлено до друку 24.07.2024

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ У 2024–2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Вербицький В.В.	4
РОЗДІЛ I. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА	
КАРТА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
Шевченко Р.Ю.	9
РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПОЗАШКІЛЛІ КИЇВЩИНИ: ЕКОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР	
Пахомова І.А.	13
РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХІМІЇ	
Прибора Н.А., Соколовська І.А., Жукова Д.С.	18
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Полятикіна Т.П.	21
РОЛЬ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІН	
Соболь О.О., Іванов В.Л.	24
МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
Пахомова І.А.	26
МОДЕЛІ ПРОЄКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЛЯ	
Шубчинський В.Д., Менафова Ю.В.	28
РОЗДІЛ III. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ (ВІДОМОСТЕЙ) НУМІЗМАТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ АЗІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	
Мисько В.З., Мисько Т.О., Байтеряков О.З.	33
УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТУ «ЕКСКУРСІЙНА ПЕДАГОГІКА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ» В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОЦЕНТУМ	
Кузьмінська В.В., Хлус Л.М.	39
ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
Молнар Т.І.	41
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЛЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	
Плачинда Т.С.	44

РОЗДІЛ IV. ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ	
ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	
Лалак Н., Фенчак Л.	46
КРАЄЗНАВЧА ОСВІТА В СИСТЕМІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
Шевченко З.М.	49
РОЗДІЛ V. STEM-ОСВІТА	
STEM-ТЕХНОЛОГІЇ У ГУРТКАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ	
Трегубова Л.А.	52
РОЗДІЛ VI. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Кремінь О., Величканич О.	55
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
Макосій Д.І.	58
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Сусахіна Л.	62

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ У 2024–2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Вербицький В.В.,

*директор Національного еколого-натуралістичного центру,
доктор педагогічних наук, професор*

Відповідно до «Стратегічного плану діяльності МОН України до 2027 року», у якому йдеться про пріоритети та цілі Міністерства освіти і науки України на найближчі роки, визначено **дев'ять пріоритетів**, які охоплюють ключові сфери: освіта дітей раннього та дошкільного віку; реформа «Нова українська школа»; концепція позашкільної освіти; трансформація професійної освіти; якісна вища освіта; розвиток науки та інновацій; європейська інтеграція України у сферах освіти і науки; цифрова трансформація освіти і науки; підтримка й супровід осіб з особливими освітніми потребами та осіб, що потребують підтримки в освітньому процесі.

В умовах сучасних викликів позашкільна освіта в Україні має відігравати ключову роль у формуванні української національної та громадянської ідентичності дітей та молоді, розвитку їхніх талантів та здібностей, надолуженні освітніх втрат, наданні освіти на деокупованих і прифронтових територіях, де недоступна офлайн-освіта, оперативному формуванні та імплементації нових методик і підходів до освіти.

Заклади позашкільної освіти мають забезпечити дітям і молоді необхідну психологічну підтримку. Незаперечна роль реабілітаційного впливу природного середовища, анімалотерапії, заняття в «зелених класах», робота з природними матеріалами. Сприяти розвитку навичок і знань для щасливого та змістовного життя здобувачів освіти покликаний також курс «Уроки щастя» із соціально-емоційного навчання. За повідомленням Олени Зеленської цей курс запровадять в українських школах у 2024–2025 навчальному році. На «Уроках щастя» йтиметься про:

- уміння будувати стосунки з людьми, любити, співчувати, жити гідно й бути вільним;
- творчість і вміння бути творцем свого життя;
- «людинознавство» – розуміння, що означає бути людиною;

- мудрість і те, як зростати в ній, вміння осмислювати життя й досвід;

- цінності й те, як важливо знайти сенси життя;

- емоційну компетентність – важливість емпатії, емоційного інтелекту, щоб розуміти психічні потреби та почуття (як власні, так і свого оточення);

- ментальне здоров'я й розуміння того, як дбати про нього.

Курс стане частиною Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» (Лист ІМЗО від 29.03.2023 № 21/08–479 «Про Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?») https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/89433/, спеціальна сторінка <https://howareu.com/>

Підготовка закладів позашкільної освіти до нового 2024/2025 навчального року здійснюється відповідно до Листа МОН України «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2024/25 року № 1/9979–24 від 05.06.2024 року https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92289/

Позашкільна екологічна освіта завдяки своїй мобільності, здатності швидко реагувати на запити держави та суспільства, здатна відігравати компенсаторну роль в системі отримання як базової екологічної освіти так і поглибленого вивчення окремих її розділів, надолуженні освітніх втрат.

Серед способів мінімізації освітніх втрат:

1. посилення співпраці закладів загальної середньої освіти із закладами позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку;
2. залучення здобувачів освіти до роботи в гуртках агробіологічного, еколого-біологічного та хіміко-біологічного профілів, занять у Природничій школі учнівської молоді, літніх та зимових профільних школах як створення додаткових можливостей для розвитку ключових та предметних компетентностей учнівства за їхніми інтересами та потребами;

3. організація проєктної діяльності учнів, вихованців, слухачів, спрямованої на розв'язання локальних екологічних проблем, захисту довкілля, збереження біо- та агробіорізноманіття, енергозбереження;

4. залучення до участі у міжнародних та всеукраїнських конкурсах інтелектуального характеру, наукових освітніх програмах; надання консультацій (онлайн або офлайн, залежно від безпекової ситуації);

5. залучення наукових співробітників галузевих наукових установ НАН України, НААН України та викладачів вищої школи для керівництва науково-дослідницькими роботами, освітніми проєктами;

6. використання цифрових ресурсів (онлайн-платформи, ігри, симулятори) в освітньому процесі;

7. проведення екскурсій до музеїв, наукових установ, агровиробництв, а також віртуальних екскурсій згідно зі змістовою складовою теми навчальної програми гуртка;

8. участь у заходах, які проводять наукові установи, аграрні підприємства, агробізнес, зокрема: День науки, День поля, День рослин, тощо.

До продуктивних практик подолання освітніх втрат і освітніх розривів, також належать:

– використання здобувачами освіти діагностичного інструментарію посібника «Біологія: посібник для слухачів природничої школи учнівської молоді (ПШУМ) / [В.В. Вербицький, О.В. Вербицька, А.Г. Безусько, В.Л. Адріанов]. К.: НЕНЦ, 2023. 327 с. (Частина I (Біологія рослин), Частина II (Біологія тварин), Частина III (Біологія людини) та Частина IV (Загальна біологія). Рекомендовано до друку педагогічною радою НЕНЦ (протокол № 6 від 12.12.2022 р.) сприятиме виявленню прогалин у знаннях та розробленню додаткового якісного освітнього контенту, акцентованого на темах, що потребують надолуження;

– використання навчальних матеріалів, розміщених на сайті Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді <https://nenc.gov.ua/>, а також в соціальних мережах: на сторінках Facebook <https://www.facebook.com/nenc.gov.ua/>, Telegram каналі https://t.me/NENC_MON, Twitter https://twitter.com/nenc_gov_ua, YouTube каналі <https://www.youtube.com/channel/UCM3MDFAAO9oT8PdcxxnuuQg>, де розміщені якісний контент з біології, екології, хімії,

агрономії. Даний канал нараховує 2,78 тис. підписників; на каналі розміщено 2,1 тис. відео навчальних матеріалів еколого-природничого змісту (відеолекції провідних вчених, освітян, тренінгові заняття, майстер класи, презентації конкурсних робіт, тощо);

– віртуальні лекторії: «Загальна біологія», «Екологічна абетка», «Біологія людини», «Від клітини до тканини», «Неорганічна хімія»;

– платформ: Дистанційний курс «Природничий лекторій» https://nenc.gov.ua/?page_id=47004, Лекторій для юних хіміків КНУ https://nenc.gov.ua/?page_id=36383, що наповнені якісними навчальними матеріалами;

– проєкт еколого-пізнавального спрямування «Аудіо-екокіта»;

– мобільний застосунок «Power of EcoBubble» в Google Play <https://nenc.gov.ua/?p=46552>, який функціонує українською та англійською мовами. Все більше дітей стають екологічно свідомими і прагнуть зробити свій внесок у збереження довкілля. Розпочати природоохоронну діяльність можна за допомогою застосунку «Power of EcoBubble», а потім долучитися до всеукраїнських та локальних акцій, проєктів екологічного напрямку, залучаючи місцеву громаду до вирішення певної проблеми.

Для освітян корисним буде використання «Добірки методичних розробок інтегрованих занять природничого профілю», яка містить понад 77 авторських методичних розробок педагогів з усіх областей України https://nenc.gov.ua/?page_id=46156; ознайомитися з перспективним педагогічними досвідом, що висвітлюється на сторінках «Наукового вісника Національного еколого-натуралістичного центру» https://nenc.gov.ua/?page_id=3646; скористатися доступом до Центру даних «Біорізноманіття України» – інформаційний ресурс, присвячений різноманіттю біоти України, який створений в Державному природознавчому музеї НАН України <http://dc.smnh.org/>.

Цей програмний комплекс створений для роботи з базою даних, яка містить інформацію про біоту України: наукові назви та дати реєстрації видів, їх географічне та біотопічне розповсюдження, природоохоронні категорії, представленість в об'єктах природно-заповідного фонду України.

Інтернет-ресурс дозволяє створювати списки біоти різного таксономічного рангу окремих територіальних виділів країни та

водойм, різних часових проміжків, списки видів які підлягають охороні та ендемічних видів, видів які зберігаються в колекціях певних наукових інституцій, знаходити конкретні зразки за їхнім інвентарним номером, створювати списки видів за типом їх реєстрації/колекціонування, зібраних чи визначених конкретними спеціалістами, проводити пошук літературних джерел які стосуються біоти України, а також проводити розширений пошук за усіма згаданими параметрами. Цілями цього ресурсу також є: ведення моніторингу біорізноманіття як в межах цілої України, так і її окремого регіону; підготовка обґрунтувань для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та звітів з оцінки впливу на довкілля.

Накопичення інформації про біорізноманіття, можливість її пошуку та відкритість сприятимуть з одного боку – розвитку та прискоренню наукових досліджень, з іншого – ефективному контролю громадськістю екологічної ситуації довкілля та сталому розвитку.

У рамках проекту «Відкриваємо «Науку для всіх»», ініційованого Видавничим домом «Академперіодика» НАН України за сприяння Науково-видавничої ради НАН України, на сайті Видавничого дому надано вільний доступ до нових книг із серії «Наука для всіх», зокрема природничих наук: Фесенко Г.В. Птахи навколо нас / Геннадій Фесенко; Державний природознавчий музей НАН України. — Київ: Академперіодика, 2024. — 358 с. <https://akademperiodyka.org.ua/wp-content/uploads/Fesenko.pdf>

Книга містить оповіді про птахів деяких ландшафтів природного довкілля, а також особливо цікаві випадки у стосунках людини з пернатими. У розділах книжки висвітлено умови існування птахів, особливості їхньої поведінки, характер пристосованості до перебування поряд з людиною. Чільну увагу приділено поясненням походження назв птахів. Зміст видання спонукатиме учнівство до отримання власних уважних і обережних спостережень у природі.

У контексті екологічних загроз, викликаних воєнними діями, для вихованців/вихованок творчих учнівських об'єднань вищого рівня, старшокласників буде цікавим видання:

Болгова О.С. Прихована загроза в питній воді: життєздатні некультурабельні мікроорганізми / О.С. Болгова, М.М. Саприкіна,

В.Р. Муравйов, В.В. Гончарук; Інститут колоїдної хімії та хімії води ім. А.В. Думанського НАН України. — Київ: Академперіодика, 2022. — 134 с. https://akademperiodyka.org.ua/wp-content/uploads/pdf/Pryhovana_zagroza_vody.pdf

Розглянуто нові методи очищення питної води від мікроорганізмів, які перейшли у життєздатний некультурабельний стан, також технології їх знешкодження та глибокого вилучення із застосуванням нових підходів до оцінки та контролю якості питної води.

Ефективність запропонованих заходів залежить від забезпечення закладів позашкільної освіти сучасним цифровим обладнанням та підвищення цифрових навичок і компетентностей усіх учасників освітнього процесу.

Сьогодні позашкільний заклад став партнером освітніх закладів у вирішенні багатьох питань організації змістовного і *активно-го* дозвілля дітей та молоді, створення можливостей для їх самореалізації та розвитку творчого потенціалу: проведення гурткової роботи, спільних екологічних чи соціальних проєктів, фестивалів, конкурсів, змагань; реалізація спільних проєктів, програм. Досвід кращих практик висвітлюється на сайті НЕНЦ <https://nenc.gov.ua/> та обласних еколого-натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів).

В умовах збройної агресії російської федерації пріоритетом у педагогічній діяльності кожного педагогічного працівника закладів позашкільної освіти України має бути національно-патріотичне виховання дітей та молоді відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 2834-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> та Постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

Національним еколого-натуралістичним центром розроблена система сучасного виховання «Самобуття Україна» в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку <https://nenc.gov.ua/wp-content/>

uploads/2015/05/11-10-04.pdf, яка спрямована на формування моральних цінностей та екологічних компетентностей у здобувачів позашкільної освіти.

Забезпечення інноваційного розвитку національної системи освіти здійснюється сьогодні у контексті оновлення загальноєвропейських і світових гуманістичних освітніх парадигм. Ці зміни стосуються створення нових освітньо-виховних моделей, перегляду змісту навчально-дидактичних матеріалів, форм і методів навчання і виховання молодого покоління. Позашкільні заклади екологічного спрямування мають досвід, можливість та матеріально-технічне забезпечення для здійснення якісного освітнього процесу підростаючого покоління.

Організація освітнього процесу в позашкільному закладі може відбуватися в очному і дистанційному режимах, або за змішаною формою, що поєднує офлайн, онлайн та дистанційний формат навчання. Заклад освіти може організовувати індивідуальні форми здобуття освіти, залежно від безпекової ситуації в кожному населеному пункті і згідно з рішенням військово-цивільних адміністрацій.

Програми гурткової роботи розроблені на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів. Оновлені навчальні програми згідно листа ІМЗО № 21/08-1330 від 16.08.2023 Про методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти.

Чільне місце в освітньому процесі має бути відведено питанням утвердження української національної та громадянської ідентичності: ознайомлення з науковими об'єктами, що мають статус національного надбання, відкриттями, що уславили українську науку; залучення дітей до збереження біорізноманіття засобами дослідницької роботи; реалізації проєктів зі збереження довкілля для забезпечення сталого розвитку України.

З метою протидії ворожій пропаганді спільно з науково-педагогічними співробітниками Інституту проблем виховання НАПН України розроблена навчальна програма соціально-реабілітаційного напрямку «Віхи боротьби за незалежність України та протидія ворожій пропаганді», адже для дітей та підлітків важливо не лише усвідомлювати

значення української історії, орієнтуватися у ключових подіях, які знаменували становлення української нації, а також уміти критично сприймати інформацію, розпізнавати фейки, протистояти пропаганді.

Отримання учнівською молоддю первинних допрофесійних компетентностей – важлива складова освітнього процесу закладів позашкільної освіти. Згідно даних платформи Career Hub ГО Центр «Розвиток КСВ», серед найактуальніших професій майбутнього, які будуть необхідні для відновлення України – фахівці агросектору: генетики; агрономи; біотехнологи; тваринники; лісники; фахівці з логістики; харчових технологій, агро ІТ. Затребувані спеціалісти з моніторингу довкілля, відновлення та розробки заходів щодо збереження та охорони довкілля.

В сучасних реаліях життя надзвичайно важливо, щоб кожна дитина, яка через війну була вимушена залишити Україну, продовжила здобувати освіту за зручною для неї формою.

З метою забезпечення права дитини на якісну еколого-біологічну освіту Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді МОН України ініційована Міжнародна Освітня Волонтерська Екологічна Кампанія «MOVE®»: «Філії НЕНЦ МОН України екозахисників за кордоном як центри просвіти для дітей та педагогів з України». Завдання MOVE®: реалізувати можливості для здобуття дітьми позашкільної освіти (еколого-біологічного та агробіологічного профілів) у країнах, в яких найбільше перебуває українських громадян. Перша філія НЕНЦ створена в Бельгії (кер. зав. відділом Луганського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді Оксана Матвієвська) <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/2024-01-09.pdf>.

В умовах воєнного стану педагоги НЕНЦ забезпечують психологічну підтримку дітей, організовують змістовне дозвілля, роботу із родинами ВПО.

Започатковано реалізація проєктів:

проєкт «Педагогіка партнерства «Краще разом». Діти мають можливість відвідувати заняття гуртків спільно з батьками; керівники гуртків проводять спільні родинні заняття, майстер-класи, екскурсії тощо;

«Проєкт освітньої безбар'єрності Національного еколого-натуралістичного

центру учнівської молоді МОН України «НЕНЦ – МІСЦЕ СИЛИ»;

Проєкт «Центр отримання додаткових навичок для дорослих при закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку».

З метою забезпечення доступу вихованцям та педагогам до освітніх матеріалів також створений електронний кабінет позашкільника <https://nenc.gov.ua/forum/> та підготовлено цикли навчальних різнопрофільних матеріалів, які постійно поповнюються і розміщені на сайті НЕНЦ <https://nenc.gov.ua/>, та Telegram-каналі «Дистанційка НЕНЦ» https://t.me/education_nenc.

З метою забезпечення та підтримки професійного розвитку педагогів закладів позашкільної освіти НЕНЦ започаткував проведення заходів на засадах компетентнісного підходу (національно-патріотичне виховання, освіта для сталого розвитку, STEM-освіта, підприємницька освіта тощо).

Так, протягом 2023–2024 навчального року НЕНЦ з метою актуалізації сучасних освітніх тенденцій в умовах закладів позашкільної освіти та підвищення їх фахової компетентності, запровадив освітні проєкти: авторські педагогічні майстерні зі STEM освіти та ЕКОмайстерні з питань освіти сталого розвитку.

У 2024–2025 навчальному році заплановано продовження зазначених проєктів.

Підвищення професійної компетентності педагогічних працівників закладів позашкільної освіти здійснюється також через організацію і проведення профільних курсів для педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. НЕНЦ має свою ліцензію на проведення цього виду діяльності.

Започатковано проведення:

– профільних стажувань педагогічних працівників на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.

У 2024 р НЕНЦ спільно із Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, комунальним закладом «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради за підтримки Рівненської обласної державної адміністрації проведено педагогічні стажування: «Формування національних і моральних цінностей здобувачів освіти в сучасних умовах»;

– кваліфікаційних нарад на базі науково-дослідних інститутів.

У 2024 році проведено кваліфікаційну нараду спільно із Державною екологічною академією післядипломної освіти та управління за підтримки і сприяння Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

У вересні 2024 р планується проведення Всеукраїнської ботанічної кваліфікаційної наради: «Відновлення рослинності після війни: надії та ризики» на базі Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, Ботанічного саду імені академіка Олександра Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Всі концептуальні засади розвитку освіти враховано в програмі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України «Проривна екологія» <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/05/04-30-02.pdf>, спрямованій на виховання молодого покоління природозахисників.

УДК 528.94:378

КАРТА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Шевченко Р.Ю.

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри заповідної справи та рекреаційної діяльності,
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління*

Універсальними мовами, які розуміють практично всі фахівці без додаткового перекладу є: математичні та хімічні формули, музичні ноти, а також географічні та топографічні карти. Це пов'язано із тим, що описують або природу речей, або виключно навколишнє природне середовище. Для потреб екологічної освіти, просвіти, зеленого туризму та рекреації немає більш зручної та зрозумілої на інтуїтивному рівні мови, як картографічна. Стаття розглядає мову карти, як найбільш адаптивну та перевірену часом систему навчання основам екологічних знань.

Ключові слова: картографічна модель, мова карти, екологічна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В системі вищої освіти та підготовки фахівців в галузях знань «Природничі науки» та «Науки про Землю» навчальна дисципліна «Картографія» займає провідну роль у формуванні геопросторової компетентності спеціаліста в галузі екології, природокористування, природознавства та охорони природи. Це має значення в чергу із історією моніторингу довкілля. Ще із первісних часів людина намагалася намалювати навколишній їй світ. Археологічні дані представлені у світовій картографії такими артефактами, які показують навколишнє природне середовище різних частин світу, а саме, це: «Карта Творця», «Межирицька карта», «Карта Пірі Райса» тощо. Набутий досвід картографування ойкумени є позитивним в царині розроблення зрозумілої бібліотеки умовних позначень, кольорової та графічної інтерпретації, галузі застосування.

В екологічній освіті та практиці картографічні вміння та досвід укладання тематичних

спеціалізованих моделей відіграє провідне значення, тому що дозволяє складати довгострокові прогнози стану навколишнього природного середовища. Таким чином, всі галузеві освітні стандарти включають картографічні компетентності та їх набуття відбувається із вивченням надзвичайно різних навчальних дисциплін: «Геодезія та топографія природокористування», «Геоінформаційні системи в екології», «Екологічна картографія» тощо.

Наукове та практичне завдання набуття картографічних вмінь та геопросторової компетентності полягає у розвитку національної сфери управління екологічною освітою, виробництвом та наукою, перехід її на сучасні геоінформаційні технології – геоінтелектуальні системи прийняття екологічних рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Українській державі надзвичайно розвинутою є галузь геодезії природокористування, екологічної картографії, яка ґрунтується на аерокосмічних методах дистанційного зондування Землі та прийомів аерофотозйомки (БПЛА-технологій). Провідну роль в підготовці відповідних фахівців відіграють практично всі технічні заклади вищої освіти та природничі факультети класичних університетів держави.

Наукові публікації, які присвячені картографічній підготовці здобувачів вищої освіти розміщені на шпальтах фахових наукових видань: «Геодезія, картографія та аерофотознімання», «Геоінформатика», «Інженерна геодезія», «Екологічні науки» тощо. Всі публікації присвячені в основному технологіям картографування довкілля без уваги на картографічну мову опису стану навколишнього природного середовища.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми, яким присвячується означена

стаття. Існує методологічне, методичне та парадигмене незрозуміння неідентичності дефініцій «картографія – карта» та «геоінформаційні системи та технології – картографічна модель». Картографія та ГІС-технології – це надзвичайно різні методології підходу візуалізації навколишнього природного середовища. Зараз практично нівельоване в науці поняття «карта» і підмінена це визначення у кращому випадку «картографічною моделлю». Звичайно, при підготовці фахівця в галузі екології, з точки зору надання освітніх послуг, кращим вважається найшвидше опанування здобувачем вищої освіти в першу чергу геоінформаційних технологій, які на думку розроблювачів галузевого стандарту, надають йому технічні та технологічні можливості укласти екологічні карти без розуміння таких фундаментальних понять картографії, як картосеміотика, картопрагматика, картолінгвістика, які є підмурком універсальності карти, як особливої мови екологічного вчення.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо ті аспекти парадигми картографічної мови, що визначають її як особливий прийом передачі геопросторової інформації. Необхідно зазначити, що ні в якому разі не є опонентом сучасної діджиталізації суспільно-економічних процесів. Задача дослідження полягає у напрямку привертання уваги до картографічної мови сучасної екології. І тому, якщо розуміти її правила та виключення, не буде мати значення, який формат буде мати екологічна карта, аналоговий (паперовий) чи цифровий (електронний).

Загальногеографічна або топографічна карта є державним документом інтерпретації навколишнього природного середовища з наступних причин. Є державні технічні вимоги та жорсткі правила для бібліотеки умовних позначень, масштабного ряду, тематичної та геодезичної основи, прийомів, засобів та способів візуалізації природи. Як наслідок, вони є найбільш зрозумілими та однозначно передають поточний стан довкілля. Існує навіть дефініція «міжнародної географічної карти», яку є можливість читати у будь-якій точці планети. Єдиним виключенням є різні вихідні геодезичні дати для різних країн світу та картографічна сітка систем координат. Але це ніяким чином не зменшує

однозначність та безпомилковість визначення об'єктів на місцевості, які зображені.

Картографічна наука, яка вивчає знакові системи, як вид мови має назву «картосеміотика». Методологічно вона поділяється на картолінгвістику (правила написання та скорочення), картопрагматику (правила конструювання, ескізування та макетування умовних позначень: натуралістичні – фотографічні, графічні, літеральні знаки) та картосемантику (методика однозначного сприйняття зображення та геотопології розміщення їх на карті).

Наведемо приклад картосеміотичних законів мови карти при відображенні навколишнього середовища. Це демонстрація на карті геосфер Землі: гідросфери (відтінки синього кольору), літосфери (рельєф: гіпсометрична шкала кольорових відтінків від червоного до салатового), педосфери (зелена гама), антропосфери (коричневий, червоний та сірі кольори). Чому відповідна градація на карті є лінгвістичною доводить той факт, що зорове сприйняття відповідних геосфер або їх ділянок на карті відповідає натуралістичним кольорам, що домінують у довкіллі. Така тенденція картомовлення в екологічній науці та освіті зберігалася до середини 2000-х рр. Із настанням ери комп'ютерних технологій, геоінформаційних програм та оболонок, кожний автор екологічної карти самостійно без уніфікації із традиційними кольорами карт укладав картографічний банк даних та базу умовних позначень іноді в рандомному порядку. В результаті замість карти, як грамотно визначеної картолінгвістичної структури на ринку планів та атласів ми отримали картогеоінформаційні моделі із незрозумілою кольоровою гамою, невідомою геометрією умовних знаків, повною відсутністю картографічної генералізації (відбору, узагальнення та цензу відображених природних та техногенних об'єктів в залежності від масштабу). Поняття масштабного ряду змінена на «зумування+» та «зумування-». Таким чином всі, хто мав елементарні навички роботи із ГІС, уклали екологічні карти, які розумів лише він, як автор. В цьому крилася й небезпека безконтрольної діджиталізації в картографічній підготовці еколога. В результаті чого картографія, як наука була заміщена геоінформаційними технологіями автоматизованого технологічного картоукладання. Тобто не методичного моделювання

навколишнього природного середовища, тому що виключно картографічні знання дають змогу перетворити картографічну модель на карту-модель реальної дійсності. Не випадково у середньовіччя карти були об'єктами мистецтва та мали назву «картографічні твори». До речі, таке визначення останній раз у науковій літературі зустрічається у 2007 р.

В Україні при вивченні географії, екології, рекреаційної справи ми звертаємося до практики укладання екологічних та топографічних карт, які заклали національні фундатори картографії: академік Степан Рудницький, автор «Атласу українських та суміжних земель» та географ-енциклопедист Володимир Кубійович. Вони заклали сучасні мовні характеристики екологічних карт, як особливого тексту-інтерпретації навколишнього природного середовища.

Сучасні геоінформаційні моделі докільця позбавлені основних характеристик карт: напрямку на Північ, масштабної лінійки, бібліотеки умовних позначень. Вони представлені в описі до моделей. І так, то дійсно моделі, але не карти. Розгляне це на прикладах. З основ картографії відомо, що демонстрація рельєфу перетворює схему на топографічний план. На рельєф накладається планове положення не лише природних об'єктів, а й антропогенних також. У переважній більшості навчальних програм з екології пропонується для побудови ЦМР (цифрової моделі рельєфу) використовувати ПС Golden Software Serfer. Так, з технологічної точки зору, це надзвичайно зручна програма, що потребує лише три значення для відображення природного/антропогенного об'єкту на карті: широта (або X), довгота (або Y) та висота (H). Графічно все зрозуміло при отриманні моделі на дисплеї, але неможливо кардинально визначити тальвеги та вододіли, які, наприклад в ландшафтній екології, є фундаментальними поняттями. На моделі відсутня технологія відображення бергштрихів. Так, надається відмивка, але такою кольоровою градієнтністю, яка є не природною та й ще має назву «геологічна».

Для приведення отриманої моделі до розряду дефініції «карта» треба обробляти зображення у програмах векторної та растрової графіки, які при інсталяції в їх програмні засоби картографічної мови відформатовують «модель» в «карту».

На відміну від геоінформаційних моделей наближену картолінгвістичну основу геозображень до потреб екологічної освіти набувають ортофотоплани аеро- та космічної зйомки в оптичному діапазоні знімання. При використанні спектрозональних чи багатозональних космозображень докільця втрачається взагалі візуалізація геопросторовості та отримується лише текстура географічних «сигнатур», що взагалі не є картою.

Для вченого-еколога, практика, а тим паче студента, традиційна картографія, методи укладання географічної, топографічної та екологічної карти надзвичайно неперевершена. По-перше, мова карти надає можливості при навчанні просторово оцінювати територію, акваторію, геоторію наземних, підземних, навколосемних просторів у зрозумілій мовній системі. До неї відноситься: кольорова інтерпретація та гама у відповідності до природних кольорів, розмір умовних позначень та їх локалізація надають можливість масштабно оцінювати, наприклад, рівні забруднення території за допомогою локалізованих картодіаграм. Тут є можливість в конкретній точці на карті (місцевості) показати фізико-хімічні особливості, градієнти та тренди, що можна представити в зарамковому оформленні цифрової, але все ж таки карти.

Не вдаючись в деталі порівняння способів та прийомів геоінформаційного та картографічного відображення докільця, особливо при навчанні спеціаліста, треба зазначити, що геоінформаційна модель у порівнянні із цифровою картою втрачає функціонал універсальності в однозначності сприйняття візуалізованої геоінформації. Таким чином стверджуємо, що проблема мовності геоінформаційних карт полягає у відмові від вивчення традиційних картографічних знань про докільця. А саме, необхідно повернути тематичні розділи: «Екологічне картознавство», «Історія картографії», «Традиційні та нетрадиційні прийоми в оформленні карт», «Технології проєктування, ескізування карт в екологічній освіті».

Сучасна екологічна освіта в Україні повинна визначати карту як образно-знакову, а не виключно структурно-логічну модель. По-перше, структурно-логічна модель – це категорія інформаційно-кібернетична, тобто той підхід, який й знівелював традиційні підходи до навчання еколога картографічним

навичкам геопросторового сприйняття реальної дійсності. Це як застосування спектрозональних знімків в екологічному моніторингу замість оптичного діапазону, який потребує додаткових витрат при інтерпретації зображення, а потрібно дешифрування конкретних об'єктів, тобто функціонал картографічної мови.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. При підготовці (навчанні) спеціаліста в галузі екології цифровим методам картографії, що засновані на традиційних парадигмах, а не на геоінформаційних підходах, спрощують та здешевлюють набуття відповідних

геопросторових компетентностей, роблять навчання більш цікавим, привабливим, розвивають картографічні вміння та геопросторову компетентність фахівця.

Геоінформаційні технології звичайно необхідні та потрібні, але їх впровадження треба зробити в екологічній освіті більш адаптивними, особливо для потреб, наприклад, підготовки фахівців заповідної справи та рекреаційної діяльності. Так, звичайно, що при підготовці фахівців з картографії це потребуватиме обов'язкового ґрунтового та глибинного вивчення ГІС-систем та аерокосмічних різнодіапазонних технологій, але традиційними прийомми картографії нехтувати неможливо.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПОЗАШКІЛЛІ КИЇВЩИНИ: ЕКОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР

Пахомова І.А.,

завідувач еколога-натуралістичного відділу
КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Цілі сталого розвитку, відомі також як Глобальні цілі – це ключові напрямки це розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку.

Цілі сталого розвитку нараховують 17 Глобальних цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість.

Для досягнення цілей сталого розвитку у кожному контексті необхідні творчі підходи, ноу-хау, технології та фінансові ресурси всього суспільства.

Ініціативи щодо сталого розвитку викликають більше запитань, ніж дають відповідей. Наразі в українському суспільстві немає чіткого уявлення, що криється за формулюванням «сталий розвиток», тому часто до цієї категорії зараховують лише екологічні акції і проєкти. Але і серед тих, хто ближче знайомий з темою, склалося упередження, ніби сталі ініціативи можуть впроваджувати «лише великі»: мільярдні корпорації чи держави. Нерідко компанії, підприємці та й заклади освіти, і просто небайдужі люди не розуміють, з чого почати. А подекуди взагалі не можуть знайти відповіді на банальні питання «навіщо?» і «чому саме я?».

Насправді все не так складно. Найголовніше: ви – у компанії однодумців чи поодинці – можете зробити вагомий внесок

у досягнення цілей сталого розвитку. Для цього не потрібні масштабні проєкти – достатньо маленьких, але усвідомлених кроків.

Сталий розвиток: що воно таке і для чого потрібне? Сталий розвиток (з англійської «sustainability») – концепція, спрямована на досягнення балансу між тим, що відбувається у світі, і як це впливає на майбутнє. Іншими словами, ми можемо жити і працювати так, щоб наша діяльність приносила більше користі, ніж завдавала шкоди. І ось вже маємо відповідь, чому важливо про це думати.

Для досягнення сталого розвитку вкрай важливо гармонізувати три основні елементи: економічне зростання, соціальне залучення та захист навколишнього середовища. Ці елементи взаємопов'язані, і всі вони мають вирішальне значення для добробуту окремих людей і суспільства.

Об'єктивно, на більшість з обраних напрямків сталості важко впливати на локальному або індивідуальному рівні. Тут має бути синергія держави, міжнародних організацій, компаній і кожного з нас. У деяких країнах це суспільна норма, тоді як в Україні поки що більшість ініціатив йдуть із суспільства до влади, а не навпаки.

Як ми можемо вплинути на ситуацію? Почати цікавитись темою, робити маленькі кроки, говорити і піднімати питання сталого розвитку, показувати власний приклад.

Реалізація ідей сталого розвитку в позашкільлі Київщини побудована на основі глобальних цілей сталого розвитку (саме екологічний вектор). Це ті еко-ініціативи, які

впроваджуються у закладах освіти Київської області.

Тож розглянемо кілька глобальних цілей і їхню інтерпретацію в еко-справах закладів освіти Київської області.

Глобальна ціль сталого розвитку 3 – гарне здоров'я. Проблема ментального здоров'я на сьогодні має глобальне значення, і ефективного шляху у вигляді «чарівної палички», на жаль, ще не знайдено. Як на емоційний стан та врівноваженість людини впливають природні фактори? Чи означає наше захоплення природоохоронною тематикою, що ми рухаємося у напрямку сталого розвитку?

Моделювання внутрішньої системи якості освіти закладів позашкільної освіти Київської області здійснюється за принципами постійного вдосконалення, врахування зовнішніх впливів, гнучкості й адаптивності.

Важливу роль у формуванні якісного освітнього середовища закладів позашкільної освіти, створенні творчої атмосфери в педагогічному колективі, удосконаленні професійної майстерності педагогів відіграє ефективна системна робота з керівниками та педагогами, яка базується на певних механізмах, засобах та технологіях.

Прикладом такої системи є обласний педагогічний кластер «Metod Lab: майданчик професійної майстерності», у рамках якого постійно проводяться заходи спрямовані на професійне зростання педагогів, що безумовно призводить до покращення їх професійної майстерності, підвищення компетентності, іміджу працівника, творчої самореалізації тощо.

Протягом останніх років в умовах викликів військового стану серед пріоритетів у роботі з педагогами нагальною стала потреба щодо вивчення практик з покращення ментального здоров'я учасників освітнього процесу. Педагоги закладів освіти повинні мати

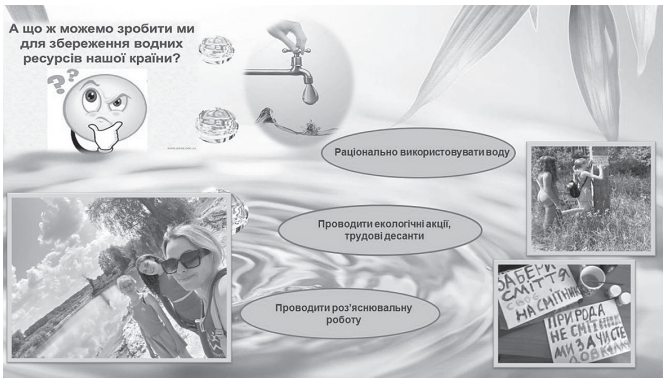
сьогодні багаж корисних порад, як опанувати себе в критичних умовах, як допомогти вихованцям, батькам, близьким та як підтримувати здоровий психічний стан в критичних умовах.

З цією метою КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» був запроваджений новий обласний проєкт «Орієнтири сучасного психолога закладу позашкільної освіти. Реагенти успіху». Зазначений проєкт – це новітня платформа для професійного розвитку практичних психологів закладів позашкільної освіти, яка й забезпечує одну із складових сталого розвитку.

У рамках проєкту вже проведено низку різнопланових заходів під час яких учасники обговорили базові юридичні знання практичного психолога закладу позашкільної освіти, алгоритми дій при першій психологічній допомозі дорослим і дітям, навчалися розвивати резильєнтність в освітньому середовищі та надавати допомогу вихованцям в оволодінні навичками емоційної регуляції й стабілізації, отримали лайфхаки з різних психологічних технік та практикували вправи з рефлексії. Дбати про своє ментальне здоров'я така ж базова необхідність кожної людини, як і дбати про здоров'я фізичне.

На 70% здоров'я людини залежить від її способу життя, де харчування та щоденні звички відіграють визначальну роль. Це головний постійний фактор впливу на здоров'я дітей та дорослих. Збалансоване здорове харчування утримує ризик захворювань на мінімально можливому рівні. Тому у Васильківській міській станції юних натуралістів виникла ідея створити навчальну програму для гуртка «ЕкоFood: уроки здорового харчування» (керівник Ірина Леоненко), яка

полягає у сприянні запровадження основ свідомого ставлення здобувачів освіти, педагогів та батьків до здоров'я, раціонального харчування та формування навичок свідомої споживчої поведінки. Навчання у гуртку за даною програмою допомагає сформува-ти у дітей раціональне екологічне мислення, уявлення про екологічно здорове харчуван-ня, навички здорової поведінки та способу життя, оволодіти вмінням здійснювати сві-домий вибір продуктів, бути компетентними у сфері споживчих товарів.

Сталий розвиток є основою продовольчої безпеки, тому на заняттях гуртка «ЕкоFood: уроки здорового харчування» запровадили новий проект для профілактики весняного авітамінозу «Вітаміни на підвіконні», що передбачає вирощування мікрозелені. Адже міні-рослини славляться не лише своєю ко-рисністю, а й надають новий смак страв на сучасній кухні, завдяки своєму насиченому смаку. Їх використовують як декор або замі-ну зелені і салату.

Пізнавальна компетентність, яка фор-мується на заняттях гуртка, передбачає не тільки засвоєння знань про здоровий спосіб життя, формування понять з питань еколо-гічно здорового харчування, а й формується і екологічне мислення.

Глобальна ціль сталого розвитку 2 – ні голоду. Так, зрозуміло, що дана стосується допомоги людям, яким не вистачає їжі. Але як педагоги-позашкільники, як еко-натура-лісти, розглянемо цю ціль у розрізі підгодівлі тварин.

Підгодівля тварин – необхідні кроки для сталого розвитку людства. Тут актуальними є акції, челенджі «Найщедріша годівничка», «Зроби годівничку – врятуй пташину», підго-дівля диких тварин взимку, що здійснюється у лісництвах, заказниках здобувачами освіти (учнями, вихованцями гуртків, творчих об'єд-нань, учнівських лісництв) закладів загальної

середньої та позашкільної освіти області.

Одним із прикладів привернення ува-ги до тварин, які опинилися через війну та інші обставини у скрутному становищі, за-безпечення безпритульних тварин, тварин живого куточка закладу позашкільної осві-ти їжею та іншими необхідними речами, Центром еколо-гено-натуралістичної творчос-ті Білоцерківської міської ради ініційовано благодійну акцію «Ситий хвостик» (керівник проєкту Олена Глущенко), яка присвячена Всесвітньому дню захисту тварин, що від-значається 04 жовтня.

Учасники в рамках акції мають виконати завдання за чотирма напрямками:

Добробут тварин – зібрати допомогу без-притульним тваринам нашого міста та пе-редати громадським організаціям, які за-ймаються відповідною діяльністю; Ситий хвостик – допомогти тваринам «живого ку-точка» ЦЕНТ БМР, зокрема забезпечення «живого куточка» продуктами харчування; Зоогалерея – намалювати малюнок сво-єї улюбленої тварини. Робота виконується у довільному форматі, у будь-якій техніці; Щедрий врожай – допомогти тваринам міс-цевого зоопарку.

Глобальна ціль сталого розвитку 12 – від-повідальне споживання. Це розумне спо-живання, коли робиш вибір розсудливо. За словами Євгенії Аратовської, засновниці соціального стартапу «Україна без сміття», відповідальне споживання – це коли купуєш виключно ті речі, яких у тебе немає, і вони потрібні тобі для якісного життя. Тобто ку-пувати двадцять тарілочку тільки тому, що вона дуже красива – це не про відповідаль-не, а про імпульсивне споживання, яке базу-ється на емоціях, а не на здоровому глузді.

У рамках проєкту «Зелена економіка»

АКВА -ТОЛОКА

обласного соціально-освітнього проєкту «Екологічний кластер «EcoWorldKids» Центром еколога-натуралістичної творчості «Юннати» Боярської міської ради запроваджений екологічний проєкт психосоціального спрямування «Килимки для тварин – в'яжемо разом» (керівник проєкту Катерина Малишева). Метою проєкту є створення умов, за яких в учасників формується навичка відповідального споживання, гуманного ставлення до тварин, а також, підтримка їх ментального добробуту через відновлення та зміцнення відчуття своєї сили та зв'язку із важливими спільнотами і довкіллям. Даний проєкт має три складові: екологічна (безпосередня залученість учасників до природоохоронної діяльності; збір, сортування і вторинна переробка сміття з метою зменшення свого екологічного сліду; створення нового продукту зі вживаного; гуманне ставлення до тварин з притулку, усвідомлення значення піклування); психологічна (безпечна атмосфера для емоційної стабілізації, розради і відновлення; фізичні дії перетворення «сміття» (вживаний, зіпсований одяг тощо) на корисну річ (килимки), що має символічне значення для психіки, яка відновлюється); соціальна (значуща і змістовна діяльність в когорті однодумців, дає відчуття приналежності до спільноти, пов'язаності з іншими людьми та живою природою, згуртованості).

Глобальна ціль сталого розвитку 6 – чиста вода і належні санітарні умови. Однією з найголовніших потреб людини для здоров'я та добробуту є доступ до безпечної води, санітарії та гігієни. Обласний природоохоронний проєкт «ДжерелоLIFE» має величезне значення як для збереження води так і для відновлення водних об'єктів Київщини, також він заохочує дітей свідомо змінити поведінку і звички по відношенню до води

і поводження з водними запасами, оскільки від цього залежить майбутнє країни і наше здоров'я. У рамках проєкту «ДжерелоLIFE» у закладах позашкільної освіти Київської області реалізуються регіональні проєкти «Джерела моєї місцини» (керівник проєкту Олена Яковенко, Васильківська міська станція юних натуралістів) та «Краплина до краплини – майбутнє людини» (керівник проєкту Світлана Каткова, Центр позашкільної освіти Тетіївської міської ради).

В основу даних проєктів покладено екологічне оздоровлення місцевих водних об'єктів, набуття молоддю навичок практичної природоохоронної роботи із збереження водних ресурсів, привернення уваги здобувачів освіти, їх родин та місцевої громади до проблем використання чистої води, впорядкування та очищення прибережних смуг річок.

Також цікавою щодо відповідального споживання є ініціатива Комунального закладу Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» – онлайн-челендж «Мій ЕкоТиждень», метою якого є привернути увагу до краси та багатства довкілля, висловити вдячність природі за її дари, а також нагадати про необхідність їх збереження. Завдання даної ініціативи просте: протягом тижня робити прості кроки до екологічного життя: витратити ощадливо воду; відмовитися від поліетиленових пакетів (пластику); – заощаджувати світло (тепло); сортувати сміття; подбати про чисте довкілля; екоТурбота: тварини поруч. Гасло онлайн-челенджу «Мій ЕкоТиждень» – «Я – за еко_Логічні справи!».

Як навчити дитину бути екологічно відповідальною?

Для того, щоб реалізувати принципи сталого розвитку, можна розпочати роботу за орієнтовним планом:

Оберіть напрямок і мікротему, цікаву саме вам: щось, що знаходить відгук. Можете переглянути ще раз основні напрямки, про які ми згадали вище, і сімнадцять глобальних цілей сталого розвитку – і вибрати одну чи дві теми, ближчі до вашої діяльності.

Використовуйте мистецтво «маленьких кроків» – робіть маленькі комфортні для себе кроки. Іноді складно почати зміни на краще, тому що здається: маленьке не має значення. Це зовсім не так! Не женіться за кількістю, робіть щось у задоволення, заради інтересу і власного розвитку. Запропонуйте своїм колегам, вихованцям невеликі зміни, які б вам було цікаво зробити разом. Наприклад, розпочати сортування сміття або організувати менторську програму для дітей, щоб і колеги змогли взяти участь та побачити на власні очі, як воно працює. Це може надихнути їх. А далі можна переглянути стратегії своєї діяльності, пов'язавши їх зі сталістю для більш системних і рішучих дій.

Відслідковуйте діяльність ПРООН в Україні. Тут можна дивитись, які є проєкти на всеукраїнському рівні, в які напрямки Україна і спільнота інвестує найбільше часу, і долучатись: до ініціатив, конференцій і подій.

Отже, здається, що маленькі ініціативи невагомі, але на практиці вони необхідні

і невідкладні. Адже щоб ситуація змінилась на краще за 10 чи 20 років, маємо діяти задля збереження планети вже зараз. Вже немає десятиліть на роздуми: у багатьох аспектах людство вже пройшло точку неповернення.

Список використаних джерел

1. Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку : науково-посібник / за ред. О.Є. Висоцької. Дніпропетровськ: Роял Принт. 2011. 200 с.

2. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: методичний посібник / [А.Е. Бойко, В.В. Вербицький, А.В. Корнієнко, О.В. Литовченко; за ред. В.В. Мачуського]. Кропивницький: Імекс-ЛТД. 2020. 223 с.

Список використаних електронних ресурсів

1. Дизайн матеріалу, ілюстрації — з платформи графічного дизайну Канва.

2. «Концепція сталого розвитку та її значення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/tema-koncepciya-stalogo-rozvitku-ta-znachennya-159298.html> (дата звернення: 20.01.2024).

3. «Сталий розвиток – чому це так важливо?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ustqo> (дата звернення: 01.02.2024).

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

Прибора Н.А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова*

Соколовська І.А.,

кандидат медичних наук, доцент, Запорізький державний медичний університет

Жукова Д.С.,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Анотація. Одна із задач сучасної освіти – оволодіння інформаційними технологіями. У формуванні експериментальних навичок найбільшу роль відіграють віртуальні хімічні лабораторії, інтерактивні застосунки. Імітаційні дослідження можуть бути використані для ознайомлення здобувачів освіти з технікою виконання експерименту, хімічним посудом та обладнанням безпосередньо перед роботою в лабораторії. Вони дозволяють набути певних експериментальних навичок в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: хімічний експеримент, інформаційні технології, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Відомо, що освіта – один із головних інститутів соціалізації особистості. Серед задач, які сьогодні висуває перед освітою, на чільне місце можна поставити оволодіння інформаційними технологіями для формування навчальних і загальнокультурних навиків роботи з інформацією.

Використання інформаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання дозволяє викладачам повною мірою реалізувати власні педагогічні ідеї, донести їх до відомих колег і оперативно одержати відгук. Здобувачі освіти за їх допомогою мають можливість самостійно будувати освітню траєкторію – послідовність і темп опанування навчальних тем, систему тренувальних вправ, форми та способи корекції і контролю знань. Усе це дає змогу реалізувати одну з найважливіших вимог сучасної освіти – формування у суб'єктів освітнього

процесу індивідуального стилю діяльності, культури самовизначення, особистісного саморозвитку.

Окремі аспекти використання інформаційних ресурсів у процесі навчання хімії вивчали Л. Боднар, А. Грабовий, Т. Деркач, О. Замулко, Н. Кононенко, О. Тасенко, Н. Шумська. Проте їх дослідження не висвітлювали мотиваційний ресурс застосування мережевих технологій, цифрових засобів навчання під час реалізації індивідуальних освітніх траєкторій навчання та різноманітність дидактичних можливостей інформаційних технологій у дистанційному навчанні. Мета статті – охарактеризувати переваги та ризики використання сучасних інформаційних ресурсів у процесі навчання хімії в очному та дистанційному форматах.

Виклад основного матеріалу. Нові інформаційні технології направлені на реалізацію низки завдань:

- формування вміння роботи з інформацією, розвиток комунікативних здібностей;
- максимальне засвоєння навчального матеріалу;
- становлення дослідницьких умінь;
- розвиток умінь самостійно приймати оптимальні рішення.

У зв'язку з використанням нових комп'ютерних технологій можливий перегляд та уточнення цілей і змісту навчання, збільшення ролі інтегрованих знань. Поступово змінюються форми організації занять – здобуття знань вже не може здійснюватися лише за класно-урочною системою. У сучасному процесі навчання учнів/учениць роботи

з інформаційними технологіями використовують як традиційні методи (бесіда, розповідь, пояснення, самостійне вивчення), що супроводжуються наочними демонстраціями на комп'ютері схем, таблиць, ілюстрацій, відеофрагментів тощо, так і різноманітні нові форми організації навчальної діяльності (проектні методи, робота в групах, автономне навчання, використання віртуальної та доповненої реальності тощо).

Усе більше відбувається індивідуалізація навчання. Переважна кількість занять проводиться в малих групах, кожен учень/учениця працює за персональним комп'ютером або іншим гаджетом, спілкування школярів має характер навчальної взаємодопомоги, за якого створюється реальна можливість розвитку їх творчих здібностей, природного потенціалу.

Водночас, не дивлячись на усі переваги сучасних інформаційних технологій, потребує розв'язання ще цілий ряд проблем: відсутність відпрацьованих і обґрунтованих методик, недостатнє технічне, зокрема програмне, оснащення закладів освіти, завантаженість учителів, неможливість дотримуватись чітких часових рамок у процесі впровадження Internet-технологій у традиційну класно-урочну систему тощо. Тому від позиції кожного учителя/вчительки, володіння ним/нею різноманітними методичними прийомами, залежатиме ступінь інформаційної культури учнів: розвиток пізнавальних інтересів, творчого мислення і уяви, усвідомлення необхідності здобуття знань. Заохочуючи здобувачів освіти використовувати нові технології для пошуку інформації та роботи з нею, учитель/вчителька стимулює школярів думати, критично ставитися до інформації, враховувати етичні аспекти. Це стосується і вищої школи. Позиція викладача – не нав'язувати підліткам певного способу дій, а допомагати у визначенні свого власного, що найбільше відповідає їхнім індивідуальним можливостям.

У навчанні хімії виділяють такі найбільш ефективні напрямки застосування комп'ютерних технологій [2]:

- моделювання хімічних явищ і процесів;
- контроль та обробка даних хімічного експерименту;
- програмна підтримка курсу (довідкові посібники, розв'язання задач, використання відеофрагментів тощо);

- розробка та проведення віртуальних (імітаційних) лабораторних робіт;
- організація та проведення контролю знань;
- самостійний пошук інформації хімічного змісту.

В історичному плані першими були відеофільми навчального змісту та відеодосліди. Особливої актуальності та нового змісту їх використання набуло під час дистанційного навчання. Проте певні труднощі виникли у процесі виконання навчальних програм щодо практичних/лабораторних робіт. Один із способів реалізації цієї частини навчання учнів/учениць ми вбачаємо у такому: зафіксувати виконання експерименту та створити своєрідний «відеофакт». Відсутність будь-якого закадрового пояснення дозволяє кожному вчителю/вчительці робити це самостійно, у власному темпі, орієнтуючись на рівень підготовки здобувачів освіти тощо. До того ж такі відеодосліди можна використовувати на етапі контролю, під час виконання практичних робіт, у гуртковій роботі [4].

У наш час, окрім ресурсів Internet, вчителю доступна велика кількість програмних педагогічних засобів (ППЗ), цифрових освітніх ресурсів (ЦОР). Останнім часом звертають на себе все більшу увагу мультимедіа системи, що можуть бути використані для реалізації процесу інтерактивного навчання. Прикладом таких навчальних систем слугують віртуальні лабораторії, що моделюють поведінку об'єктів реального світу у комп'ютерному освітньому середовищі та допомагають здобувачам освіти набувати нових компетентностей [2]. Оскільки хімія – в першу чергу наука експериментальна, розглянемо докладніше можливості застосування віртуальних хімічних лабораторій (ВХЛ) та інтерактивних застосунків.

Віртуальні досліди доцільно використовувати для ознайомлення учнів/учениць із технікою виконання експерименту, лабораторним посудом та обладнанням безпосередньо перед роботою. Це дозволяє здобувачам освіти краще зрозуміти послідовність дій та підготуватися до виконання подібних дослідів у реальній лабораторії. Слід також зазначити, що імітаційні хімічні експерименти абсолютно безпечні, навіть для непідготовлених користувачів. Здобувачі освіти можуть виконувати навіть такі досліди, проведення яких у реальних

умовах небезпечно або передбачає використання дорогих реактивів. До того ж під час проведення віртуальних експериментів учні/учениці оволодівають навиками фіксування спостережень, складання звітів та інтерпретації даних, вчать робити правильні висновки [1, 2]. Імітаційні моделі хімічної лабораторії стимулюють учнів експериментувати та одержувати задоволення від власних відкриттів [1, 3]. Поєднання можливостей реального та віртуального хімічних експериментів сприяє більш глибокому засвоєнню знань, формуванню спеціальних предметних та загальнонавчальних умінь.

Водночас ряд дослідників показує, що застосування цифрових освітніх ресурсів лише частково вирішує проблему пізнавальної мотивації здобувачів освіти [3, С. 30–31]. Ряд даних свідчить про неоднозначність впливу самостійної взаємодії учнів/учениць із віртуальним навчальним середовищем та доповненою реальністю на формування та стійкість пізнавальної мотивації до експерименту в реальних умовах. Було доведено, що робота у віртуальному світі для здобувачів освіти цікавіша, ніж із реальними об'єктами. Зниження інтересу всупереч очікуваним результатам можна пояснити так: учні/учениці, що виконували експеримент у віртуальній лабораторії чи застосунку із доповненою реальністю вдома, очікували, що і на уроці все відбудеться так само швидко, без ускладнень. Проте реальний експеримент триваліший, містить несподіванки, потребує

більшої зосередженості, певного ступеню розвитку практичних навиків.

Висновки. Використання сучасних цифрових технологій в освітньому процесі урізноманітнює та інтенсифікує навчання, дозволяє здобувачам освіти набувати та розвивати ключові компетентності. Проте дослідження вкотре довели, що реальний світ більш різноманітний і складний, порівняно з віртуальним. І, не дивлячись на всі переваги, нові інформаційні технології навчання хімії можуть лише доповнювати інші, але повністю замінити ними традиційні технології неможливо.

Список використаних джерел

1. Грабовий А.К. (2012) Теоретико-методичні засади навчального хімічного експерименту в загальноосвітніх навчальних закладах / Монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького.
2. Деркач Т.М. (2008) Інформаційні технології у викладанні хімічних дисциплін: Навч. метод. Посіб. Д. Вид-во ДНУ.
3. Прибора Н.А. (2011) Підготовка майбутнього вчителя до використання хімічного експерименту в загальноосвітніх навчальних закладах : дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ.
4. Прибора Н.А., Шафаренко Л.В. & Жукова Д.С. (2023) Загальна хімія: лабораторний практикум-зошит / упоряд.: Н.А. Прибора. К.: Видавництво Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Полятикіна Тетяна Петрівна,

*керівник гуртка-методист, комунальний заклад-центр позашкільної роботи
Путівльської міської ради, керівник гуртка*

Актуальність дослідження. Впровадження інноваційних цифрових технологій в позашкільній освіті має величезну актуальність у сучасному світі. Цифрові технології надають можливість навчати вихованців навичкам, які є важливими в цифровій епосі. Молодше покоління добре реагує на технології, тому використання цифрових інструментів у позашкільній освіті може бути ключовим для залучення дітей до навчального процесу. Використання сервісів, онлайн платформ в позашкільній освіті має важливість як під час онлайн, так і під час офлайн-занять. Цифровий контент під час онлайн занять дозволяє залучити вихованців через інтерактивність, візуалізацію матеріалу та можливість спілкування в режимі реального часу. Цифрові технології дозволяють гуртківцям з різних куточків світу отримувати доступ до освіти віддалено.

Головною метою дослідження є підготовка особистості до повноцінного життя і діяльності в умовах інформаційного суспільства, комплексна перебудова педагогічного процесу, підвищення його якості та ефективності. Використання інноваційних цифрових технологій може значно покращити процес навчання як під час онлайн, так і під час офлайн-занять, забезпечуючи більш гнучкий, ефективний та персоналізований підхід до освіти.

Завдання дослідження:

1. Використання онлайн платформ для створення інтерактивних завдань, вікторин, ігор або колективної роботи.

2. Розвиток групових проєктів або спільної роботи за допомогою спеціальних онлайн-інструментів для спільного творчого процесу.

3. Забезпечити модернізацію та інтенсифікацію освітнього процесу за рахунок використання сучасних інформаційно засобів, використання мобільних додатків для навчання, які дозволяють здійснювати інтерактивні вправи, тести, або розвивати навички на практиці.

4. Розвивати цифрову компетентність використовуючи цифрові інструменти для

проведення наукових експериментів, аналізу даних або візуалізації результатів досліджень.

5. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємною частиною життя людини. Інформатизація освіти в Україні є одним із пріоритетних напрямів її реформування. Однією із найголовніших складових інформатизації позашкільних закладів освіти є інформатизація освітнього процесу — створення, впровадження та розвиток комп'ютерного орієнтованого освітнього середовища на основі інформаційних систем, мереж, ресурсів і технологій [4].

6. Щодня змінюються джерела і способи отримання знань. Це спонукає керівника гуртка творчо підходити до організації освітнього процесу, навчати вихованця навичкам аналізу отриманих відомостей, умінню шукати і знаходити необхідні знання різними способами та з різних джерел, синтезувати їх та створювати нові.

Під час змішаного навчання матеріали подаються в електронному вигляді, існує можливість здавати роботу в електронному вигляді, відбувається регулярне оцінювання з коментарями, надається можливість групової роботи, існують засоби електронного відстежування успішності; очне навчання базується на принципах інтерактивності [5, ст. 53–55].

Комп'ютерні технології стали невід'ємною складовою як онлайн, так і офлайн-навчання. Їх роль і вплив на навчальний процес важливі з багатьох причин. Інтернет дає можливість отримати доступ до нескінченного обсягу знань і матеріалів для навчання в будь-який час та з будь-якого місця. Відкритий доступ до онлайн-ресурсів, навчальних платформ, електронних книг, відеоуроків тощо дозволяє вихованцям здобувати інформацію швидко та ефективно [2]. Управління навчальним процесом, оцінювання та відстеження прогресу вихованців стає більш ефективним завдяки спеціалізованим програмам та платформам для керівника

гуртка та вихованців. Комп'ютерні технології забезпечують можливість спілкування та співпрацю між вихованцями та керівником, навіть якщо вони знаходяться на великій відстані один від одного. Це дозволяє обмінюватися думками, завданнями, матеріалами та здійснювати спільну роботу [1, ст. 56].

У сучасному світі де технології швидко розвиваються, використання цифрового контенту стає додатковим, особливо в освітньому процесі гуртків позашкільного навчального закладу. Цей інноваційний засіб не лише залучає увагу вихованців, а й сприяє поглибленню знань та навичок. Цифровий контент дозволяє створювати інтерактивні заняття гуртка та матеріали, які привертають увагу гуртківців. Ігрові технології, візуалізація матеріалу через відео, анімацію, комікси чи веб-сайти полегшують засвоєння складних концепцій. Використання сучасних технологій та цифрових інструментів надасть гуртківцям можливість експериментувати, аналізувати дані та вивчає створення складних наукових концепцій [3]. Цифрові медіа дозволяють дітям розвивати творчість через створення мультимедійних проєктів, відео, аудіо чи графіки, що забезпечують їхні комунікативні та творчі навички.

Важливо надавати перевагу якісному та змістовному цифровому контенту для досягнення перевірених результатів у навчанні. Використання цифрового контенту в освітніх процесах гуртків є не лише зручним, а й ефективним способом залучення вихованців до навчання та розвитку їхніх талантів і навичок у різних сферах. З врахуванням викликів та перспектив важливо продовжувати розвивати цей напрямок, забезпечуючи доступ до цифрового контенту для всіх учасників освітнього процесу [6].

Переваги та можливості застосування цифрових сервісів та застосунків на заняттях гуртка сучасного позашкільного навчального закладу:

Найпростіший і найбільш інклюзивний сервіс Book Creator. Це потужний інструмент для створення електронних книг, який може мати значний вплив на заняття гуртка в низці способів. Діти можуть створювати власні книги, де вони будуть авторами, дизайнерами та редакторами. Це стимулює їхню творчість та уяву. Мультимедійний контент Book Creator дозволяє вставляти різноманітний мультимедійний контент: зображення, відео,

аудіо, що дозволяє створити більш змістовний продукт. За допомогою Book Creator можна створювати інтерактивні завдання, вправи та тести, що дозволяють залучити вихованців активніше. Можна також спільно працювати над створенням книг, що розвиває навички командної роботи та співпраці.

Застосування інтерактивних вправ за допомогою застосунку Flippity.net на заняттях гуртка — це надання можливості для створення різноманітних інтерактивних активностей та ігор, які можуть бути використані на заняттях гуртка для залучення вихованців і полегшення процесу навчання. Веб-сервіс має деякі переваги, які роблять його цим корисним інструментом для керівників гуртків. Простий і зрозумілий інтерфейс, що дозволяє швидко створювати різноманітні інтерактивні активності. Він не потребує великих технічних навичок і дозволяє керівникам швидко створювати матеріали для занять. Flippity.net пропонує широкий спектр інструментів, таких як віртуальні картки, ігрові таблиці, квізи та інші, які можна використовувати для створення різноманітних завдань та вправ для гуртківців. В цілому Flippity.net є корисним та універсальним інструментом для використання на заняттях гуртка, що спрощує процес оцінювання та дозволяє зробити його більш об'єктивним, може підвищити якість занять і зробити їх більш ефективними та захопливими для учасників.

Суттєві переваги можна віддати Telegram-каналу в порівнянні з традиційними заняттями гуртка. Зручність доступу, учасники можуть отримати доступ до матеріалів гуртка в будь-який час і з будь-якого місця, де є Інтернет. За допомогою обміну інформацією організатори можуть швидко поширювати інформацію, матеріали для читання або завдання через канал. Це дозволяє миттєво реагувати на потреби учасників. У канал можна додавати текстові повідомлення, відео, аудіо, файли для завантаження, розширити формати матеріалів для кращого сприйняття вихованцями. На каналах можна створювати опитування, вести дискусії, задавати запитання, що сприяє активній участі учасників та обміну думками. Також просто організації: створення та управління каналом у Телеграмі традиційно простіше в порівнянні з організацією традиційного заняття гуртка, що можна вимагати приміщення, розкладу тощо.

Створення дошки Lino it онлайн-інструменту для спільної роботи та спілкування на заняттях гуртка, дозволяє створювати «лінії», на яких можна розміщувати різний контент, такий як текстові записи, зображення, відео, завдання та інше. Інтернет-ресурс може бути корисним на заняттях, що дозволить групам користувачів спільно працювати над однією дошкою. Учасники гуртка можуть додавати вміст, коментувати, редагувати та спілкуватися між собою, створювати розділи або колонки на дошці Lino.it для розподілу різних видів матеріалів: завдання, додаткові ресурси, посилання, важливі дані тощо. Можливість коментування та взаємодії з контентом сприяє більш активній участі дітей у навчальному процесі.

Подання матеріалів завдяки можливості використання інтернет-ресурсу Canva на заняттях гуртка може бути дуже корисним і ефективним. Canva – це потужний інструмент для створення графічного контенту онлайн. Для педагогів він може бути корисним з кількох причин:

1. Створення навчальних матеріалів. Педагоги можуть використовувати Canva для створення презентацій, інфографіків, постерів, діаграм, ілюстрацій та інших навчальних матеріалів.

2. Розвиток креативності вихованців. Canva має простий інтерфейс та багатий вибір шаблонів, графічних елементів і шрифтів, що дозволяє учням розвивати свою креативність, створюючи власні проекти.

3. Створення візуальних допоміжних засобів. Canva може бути використана для створення візуальних матеріалів для підтримки занять, таких як схеми, ілюстрації, таблиці, що допоможуть дітям краще засвоїти матеріал.

4. Підготовка матеріалів для соціальних медіа та веб-сайтів. Canva дозволяє швидко створювати зображення для використання в блогах, на сайтах або в соціальних медіа для привернення уваги до важливих повідомлень або подій.

5. Використання цифрових технологій на заняттях гуртка позашкільного закладу відкриває безліч можливостей для покращення якості навчання та розвитку учасників. Цифрові технології створюють можливість залучення через ігрові, інтерактивні завдання та розваги, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

6. Використання онлайн-ресурсів та платформ надає можливість отримання інформації та навчального матеріалу, що виходить за межі традиційних підручників та допомагає розширити кругозір вихованців. Використання сервісів педагогом допомагає дітям навчитися працювати з цифровими інструментами, що стає важливою навичкою в сучасному світі, дозволяє вихованцям виражати свою творчість через створення мультимедійних проєктів, відеомонтажу, коміксів, тощо.

Отже, використання цифрових технологій керівником гуртка на заняттях може відкрити нові горизонти для вихованців, сприяючи їхньому комплексному розвитку та підготовці до сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи. Науково-аналітична доповідь за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: 2022. 96 с.

2. Бугайчук К.Л.. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання, №4, С. 1–14, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1434/1070>.

3. Кільченко А.В., Шиненко М.А. Цифрова трансформація і перехід до інноваційної інфраструктури освіти і науки: зарубіжний досвід. Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю). (Київ, 02 лист. 2021 р.). Київ: НАУ, 2021.

4. Колеснікова І.В. Цифрова трансформація сучасного освітнього процесу. URL: <https://conf.ztu.edu.ua>

5. Кухаренко В.М.. Системний підхід до змішаного навчання. Інформаційні технології і засоби навчання. №24, С. 53–67, 2015.

6. Ткаченко Т.А., Лабжинський Ю.А., Кільченко А.В. Зарубіжний досвід оцінювання продуктивності й результативності науково-інноваційних програм. Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю). (Київ, 02 лист. 2021 р.). Київ: НАУ, 2021. С. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728052>. 5. Science Europe. Agreement on Reforming Research Assessment. URL: <http://surl.li/dqhsn>.

РОЛЬ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІН

Соболь Олена Олександрівна,

директорка комунального закладу «Харківський ліцей № 108 Харківської міської ради»

Іванов Владислав Леонідович,

заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Харківський ліцей № 108 Харківської міської ради»

Сучасний світ характеризується стрімкими змінами в різних сферах життя, включаючи освіту. Особливо це відчувається в умовах військового стану, коли суспільство стикається з новими викликами та потребує адаптації до нестабільних умов. Позашкільна освіта, яка є важливим елементом загальної освітньої системи, також потребує трансформації для забезпечення якісного навчання та розвитку дітей і підлітків. Важливу роль у цьому процесі відіграють сучасні технології, які надають нові можливості для створення інноваційного освітнього простору [1].

Роль сучасних технологій в освітньому процесі. Сучасні технології дозволяють створити нові форми навчання, які враховують індивідуальні потреби учнів, підвищують їх мотивацію та залученість до освітнього процесу. Використання інтерактивних навчальних платформ, віртуальної та доповненої реальності, мобільних додатків та інших інноваційних інструментів сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку креативного мислення учнів.

Інтерактивні навчальні платформи, зокрема

Nearpod: Дозволяє створювати інтерактивні презентації, включаючи VR-подорожі, 3D-моделі та симуляції, що робить уроки захопливими та імерсивними.

Kahoot!: Перетворює навчання на гру з інтерактивними вікторинами, де учні змагаються в реальному часі, підвищуючи мотивацію та залучення.

Buncee: Пропонує креативні мультимедійні інструменти для створення візуально привабливих презентацій, анімованих листівок та інтерактивних звітів.

Flipgrid: Платформа для відеообговорень, де учні можуть записувати короткі відеовідповіді на завдання, сприяючи розвитку навичок публічних виступів.

Classcraft: Перетворює клас на рольову гру, де учні стають героями, заробляючи бали та здобності за академічні досягнення та хорошу поведінку.

Genially: Інструмент для створення інтерактивного контенту, від презентацій до ескейп-румів та інтерактивних зображень, з анімацією та ефектами.

Quizlet Live: Командна гра для вивчення термінів та понять, де групи учнів разом відповідають на запитання, розвиваючи співпрацю, надають можливість організувати дистанційне навчання, що є особливо важливим в умовах військового стану. Вони дозволяють проводити онлайн-уроки, тестування, обмінюватися навчальними матеріалами, спілкуватися з учнями та їхніми батьками. Такі платформи забезпечують гнучкість у навчальному процесі та можливість навчатися з будь-якого місця та в будь-який час [2].

Віртуальна та доповнена реальність. Використання віртуальної та доповненої реальності відкриває нові горизонти для позашкільної освіти. Ці технології дозволяють створювати інтерактивні та захопливі навчальні середовища, які сприяють глибшому розумінню навчального матеріалу. Наприклад, учні можуть відвідувати віртуальні музеї, здійснювати віртуальні екскурсії до історичних місць або навіть вивчати складні наукові концепції через інтерактивні моделі.

Мобільні додатки для навчання. Мобільні додатки для навчання стали незамінним інструментом у сучасній освіті. Вони дозволяють учням самостійно вивчати новий матеріал, виконувати завдання, перевіряти свої знання та отримувати зворотний зв'язок від вчителів. Такі додатки, як Duolingo, Khan Academy, Quizlet, забезпечують доступ до різноманітних навчальних ресурсів та роблять навчання більш цікавим та інтерактивним.

Трансформація освітнього простору в умовах військового стану. В умовах військового стану особливо важливо забезпечити безперервність освітнього процесу та створити безпечне навчальне середовище для учнів. Сучасні технології відіграють ключову роль у цьому процесі, надаючи можливість дистанційного навчання та забезпечуючи доступ до якісних навчальних ресурсів навіть в умовах кризи.

Дистанційне навчання. Дистанційне навчання стало невід'ємною частиною освітнього процесу в умовах військового стану. Використання онлайн-платформ та інструментів для відеоконференцій, а саме Zoom, Microsoft Teams, Skype, дозволяє організувати навчальний процес на відстані, забезпечуючи безпеку учнів та вчителів. Це особливо важливо в тих регіонах, де існує ризик для життя та здоров'я через військові дії.

Психологічна підтримка та консультування. В умовах військового стану важливо не тільки забезпечити навчання, але й надати учням психологічну підтримку. Сучасні технології дозволяють організувати дистанційне консультування та психологічну допомогу, що допомагає дітям справлятися з емоційними та психологічними викликами, пов'язаними з війною [4].

Розвиток креативного мислення та навичок 21 століття. Сучасні технології не тільки сприяють засвоєнню знань, але й допомагають розвивати креативне мислення, навички критичного мислення, співпраці та комунікації, які є важливими для успішної реалізації в 21 столітті. Використання технологій у позашкільній освіті дозволяє створювати проекти, проводити дослідження, співпрацювати з іншими учнями та вчителями з різних куточків світу, що сприяє розвитку глобального мислення та міжкультурного взаєморозуміння.

Сучасні технології відіграють вирішальну роль у формуванні інноваційного освітнього простору в закладах позашкільної освіти в умовах трансформаційних змін та військового стану. Вони надають нові можливості для організації навчального процесу, забезпечують доступ до якісних навчальних ресурсів, сприяють розвитку креативного мислення та навичок, необхідних для успішної реалізації в сучасному світі. В умовах нестабільності та криз важливо активно використовувати ці

технології для забезпечення безперервності та якості освітнього процесу [5].

Список використаної літератури:

1. Vavpoti, D., & Zorman, M. (2020). The use of technology in educational processes and its impact on students' learning and teaching. **Journal of Educational Technology Development and Exchange**, 13(1), 17–32.

2. Корман І. І. Цифрові технології в освіті: виклики та перспективи. Інновації та інтеграція цифрових трендів освітнянського простору в економіку знань. 2023. URL:<https://doi.org/10.36059/978-966-397-332-6-25> (дата звернення: 04.06.2024).

3. Марченко В., Єфремова А. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. *Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 2023. № 3. С. 233–242. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17784> (дата звернення: 04.06.2024).

4. Рапаєва М. В. Інтерактивні методи навчання історії. *CURRENT TRENDS AND FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES IN UKRAINE AND EU COUNTRIES*. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-2.44> (дата звернення: 04.06.2024).

5. Соловська І. М., Чернов І. О. Розробка інтелектуального помічника підтримки навчального процесу за допомогою штучного інтелекту. *ГУМАНІТАРНИЙ І ІННОВАЦІЙНИЙ РАКУРС ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: ПОШУКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ*. 2023. URL:<https://doi.org/10.36059/978-966-397-357-9-127> (дата звернення: 04.06.2024).

6. Ю.В. Г. Розвиток вищої військової освіти України в умовах військового конфлікту та євроатлантичної інтеграції: нові виклики та перспективи. *Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management*. 2020. Т. 86, №1.С.271 ,281.URL:<https://doi.org/10.35340/2308104x.2020.86120> (дата звернення: 04.06.2024).

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Пахомова І.А.,

*завідувачка еколого-натуралістичного відділу
КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини»*

До інноваційних процесів у закладах позашкільної освіти (далі – ЗПО) насамперед відноситься метод проєктів. В арсеналі сучасного керівника ЗПО повинні бути напрацьовані наукою та практикою методи і технології проєктного менеджменту.

Застосування методу проєктів як комплексного методу передбачає використання таких проблемних методів: дослідницьких, пошукових, навчання у співпраці та спрямування на розв'язання цілого комплексу завдань, пов'язаних з оптимізацією освітнього процесу, за умови дотримання таких вимог: виокремлення вагової проблеми, яка вимагає дослідження (пошуку) та інтегрованого знання; наявність теоретичної, пізнавальної, практичної значущості прогнотованих (передбачуваних) результатів; здійснення самостійно-пізнавальної діяльності; структурування змістової складової проєкту з поетапним узагальненням результатів; оприлюднення і впровадження отриманих результатів.

Виділяють наступні етапи реалізації проєкту: стартовий, підготовчий, реалізація та завершення. На стартовому етапі відбувається: формування назви проєкту, виявлення позитивних та негативних факторів, уточнення цілей та засобів їх досягнення, формування стратегії, визначення сподівань, відбір учасників, складання плану реалізації (з термінами та виконавцями).

Проєктування може здійснюватися на декількох рівнях: концептуальному, змістовному, технологічному та процесуальному. На концептуальному рівні створюється концепція, модель, на змістовному – положення, програми, на технологічному – технології виконання, на процесуальному – алгоритм дій, дидактичні засоби, методичні розробки та рекомендації.

Проєктна діяльність припускає постійну корекцію дій на основі зворотного зв'язку, зіставлення первинного задуму і проміжних результатів у просуванні до мети. Особливість діяльності в проєкті така, що

тільки за умови виконання педагогом визначених для нього завдань і подальшого «обміну» між учасниками отриманих результатів з'являється можливість подальшого просування педагогічного проєктування до вершин професіоналізму.

Сутність вирішення управлінських задач у контексті проєктної діяльності в системі науково-методичної роботи полягає в оволодінні педагогічним колективом алгоритмом проєктної діяльності. Формування проєктної діяльності проходить кілька стадій: ознайомлення з новим видом діяльності, усвідомлення його змісту; початкове оволодіння ним; самостійна розробка етапів проєкту. Таким чином, формуються вміння, які складають здатність виконувати проєктні дії.

Таким чином, в умовах управління науково-методичною роботою в ЗПО на основі проєктної діяльності необхідно визначити провідні теоретичні ідеї; означити принципи, на яких буде вибудовуватися проєктна діяльність як система; домовитися про використання технологічних елементів та прийняти відповідне рішення щодо очікуваного результату – мети. Отже, сьогодні проєктний менеджмент вважається одним із перспективних видів управління ЗПО. Він створює умови для творчої самореалізації педагогічного колективу, підвищує мотивацію здобувачів до отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Вони набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне професійне життя.

Інноваційні процеси трансформації позашкільної освіти України викликають потребу в розробці прогностичних моделей інноваційного розвитку ЗПО. Одним із пріоритетних напрямів розвитку КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини», а також модернізації позашкільної освіти Київської області є моделювання інноваційного освітнього простору, спрямованого на реалізацію стратегічних цілей і завдань розвитку

регіональної системи позашкільної освіти, розробку її сучасної моделі.

На сьогодні на передній план виходять певні особисті якості педагогів, спрямовані на розвиток їхньої професійної компетентності, зокрема готовність до постійного самовдосконалення, освоєння нових технологій, професійна мобільність, конкурентоздатність, висока професійна етика, вміння прогнозувати перспективу своєї професійної діяльності, творчий підхід до розв'язання нестандартних завдань та ефективна професійна діяльність.

Обласний проект «Педагогічний кластер «Metod Lab: майданчик професійної майстерності» є спільнотою закладів позашкільної освіти, що сприяють спільному розвитку і зростанню конкурентоздатності кожного з них, їхня діяльність спрямована на підвищення рівня професійної майстерності педагогів. У рамках реалізації проекту КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» розроблені механізми надання консалтингових, освітніх, методичних, організаційних послуг з питань модернізації змісту та структури науково-методичної роботи, управління впровадженням освітніх інновацій, трансформації інноваційного педагогічного досвіду в практику, створення інформаційно-ресурсного фонду актуальних напрямів діяльності регіональних методичних служб. Щороку для педагогів закладів позашкільної освіти проводиться понад 60 заходів. Зокрема для учасників обласного педагогічного кластеру «Metod Lab: майданчик професійної майстерності» відбулися методичний аукціон «Педагогічний дизайн: як організувати якісний освітній процес в закладах позашкільної освіти в умовах війни», семінар-презентація «Ефективна система професійного розвитку педагогів: мотивація, ресурси, командна співпраця», вебінар для керівників закладів позашкільної освіти «Атестація педагогів: нові зміни» та серія занять відкритої педагогічної майстерні.

Для активізації діяльності закладів освіти Київської області з екологічної культури, екологічної свідомості був розроблений обласний освітній соціально-екологічний проект «Екологічний кластер «EcoWorldKids». До нього включені як заклади позашкільної освіти еколога-натуралістичного напрямку так і заклади загальної середньої освіти Київської області. Для створення

ефективного екологічного освітнього простору розроблена схема їхньої взаємодії в рамках проекту. Цей проект отримав свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір та рекомендований до впровадження в освітній процес закладів освіти області.

З метою створення спільного освітнього простору між закладами загальної середньої освіти та закладів позашкільної освіти для впровадження сучасних ефективних форм освітньої екологічної роботи в КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» реалізується обласний освітній соціально-екологічний проект «Київщина екологічна: відкритий діалог». Провідною ідеєю проекту є впровадження сучасних ефективних форм освітньої екологічної роботи ЗПО еколога-натуралістичного напрямку та закладів загальної середньої освіти Київської області, формування ключових компетентностей, екологічної свідомості дітей та підлітків, розуміння навколишнього світу і себе, впливу умов навколишнього середовища на стан здоров'я людей, залучення дітей та учнівської молоді до активної природоохоронної діяльності.

Для посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти Київської області у 2022 році було започатковано обласний патріотичний проект «Нащадки нескорених». Координатором проекту є КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини». Структура проекту відповідає напрямкам позашкільної освіти і пріоритетам сучасної Концепції національно-патріотичного виховання. Зазначений проект «Нащадки нескорених» – це майданчик для безпосередньої та ефективної співпраці дітей, батьків та педагогів, волонтерів, військовослужбовців, громадських організацій щодо патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, особливо в умовах воєнного стану в країні в кожній громаді області.

Таким чином, модернізація змісту інноваційного освітнього середовища КЗ КОР «Центр дітей та юнацтва Київщини» здійснюється шляхом запровадження комплексу інноваційних управлінських, освітніх, соціальних, творчих проектів, які розглядаються як інструмент сприяння реалізації державної політики у галузі позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Вербицький В., Литовченко О., Ковбасенко Л. та інші. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу. Київ : Педагогічна думка, 2012, 192 с.
2. Ворона Л.І. Моніторинг якості позашкільної освіти – спосіб удосконалення освітнього процесу закладу. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 24. Т.1. С. 25–29.
3. Дедюх Є.В. Управління освітнім процесом закладу позашкільної освіти: основні категорії дослідження. Вісник післядипломної освіти. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 7. С. 37–55.
4. Мармаза О.І. Менеджмент освітньої організації. Харків: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.
5. Просіна О.В., Касьянова О.В., Швень Я.Л. Вектори розвитку позашкільної освіти як освітні тренди сучасності. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2021. № 3(2). С. 10–18.
6. Управління закладом позашкільної освіти: сучасні тренди, співпраця, проекти : посібник / за ред. О. Просіної, Я. Швень. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук». 2020. 252 с.
7. Шаповал Н.В., Каричковський В.Д. Освітній моніторинг – інформаційна основа ефективного управління закладом позашкільної освіти. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». 2022. Вип 207. С. 354–359.

УДК 37.07/005.7

МОДЕЛІ ПРОЄКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЛЯ

Шубчинський В.Д.,

*Донецький обласний еколого-натуралістичний центр,
завідувач відділу екології та природоохоронної роботи*

Менафова Ю.В.,

*канд. хім. наук, доцент кафедри хімії та охорони праці
Донбаської державної машинобудівної академії,
методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру*

Анотація: У статті запропоновані принципи та моделі розширення інноваційного поля освітнього середовища у закладі позашкільної освіти (ЗПО), регіоні, державі в цілому. Проведено аналіз цілепокладання в педагогічній технології з самовизначенням всіх суб'єктів інноваційного проєкту та їх напрямками які стимулюють, перетворюють, нормують, орієнтують на створення технологічних ланцюжків моделей проєктування інноваційних технологій. Наголошено, що освітні цілі задаються на діагностичній основі і систематично коригуються в процесі навчання. Спроєктований (алгоритмізований) педагогічний процес є таким, для якого можна надійно оцінити ймовірність досягнення освітніх цілей

Ключові слова: педагогічне проєктування; освітня технологія; модель; заклад позашкільної освіти (ЗПО); керівник гуртка; модель; технологічний ланцюжок.

Постановка проблеми. Розглянуті моделі та сутність педагогічного проєктування інноваційних технологій на основі діагностики та рефлексивного аналізу при виявленні предмета майбутньої інновації, потім – її проєктування та впровадження на гурткових заняттях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За визначенням ЮНЕСКО, освітня технологія – це в загальному значенні системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань, який враховує людські та технічні ресурси, їхню взаємодію і має на меті оптимізацію форм освіти. У дослідженнях вчених наголошується, що інновація за своїм змістом має, в загальному, три етапи: нове наукове знання; нові ефективні освітні технології; технологічний опис інноваційного проєкту.

Сутнісною ознакою інновації є її здатність

позитивно впливати на якість професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні, державі в цілому [1].

Проектування педагогічних новацій передбачає певну послідовність дій, а саме – це три рівні: концептуальний, організаційно-діяльнісний, методичний.

На концептуальному рівні необхідно методологічне обґрунтування для розробки концепції оновлення, орієнтація на педагогічну теорію, яка відповідає уявленню про цілісність освітнього процесу, відображення в концепції специфіки даного закладу позашкільної освіти (ЗПО).

На організаційно-діялісному рівні здійснюється підбір кадрів, наукових консультантів, створення науково-методичної ради для планування, координації та контролю дослідно-експериментальної роботи, створення творчих груп керівників гуртків, забезпечення матеріально-технічних умов.

На методичному рівні здійснюється розробка та апробація різних варіантів програм, планів, шляхів і засобів досягнення, розробка методів діагностики, визначення критеріїв результативності, механізмів узагальнення та поширення новаторського досвіду, підготовка та підвищення кваліфікації керівників гуртків [2].

В рамках інноваційного технологічного підходу сформульовано такі принципи організації гурткової діяльності:

- принцип еквівалентної практики – умови навчання і дії вихованців у процесі навчання точно відповідають очікуваним діям під час контролю (тестування, виконання наданого завдання);

- принцип аналогічної практики – можливість відпрацьовувати прийоми поведінки здобувачів освіти у схожих, але не ідентичних ситуаціях з кінцевою поведінкою;

- принцип знання результатів – обов'язкове повідомлення вихованцю результату його дій;

- принцип позитивних реакцій – з боку керівника гуртка дії вихованця не критикуються, а конструктивним чином коментуються.

Тому управління нововведеннями включають такі моделі: пошук нових ідей; формування нововведення; реалізація нововведення; закріплення нововведення. Розглянемо кожну:

- модель пошуку нових ідей спрямована на створення інформаційного фонду, участь у конференціях, нарадах, присвячених розвитку інноваційного процесу, аналіз отриманої інформації та виявлення нагальних потреб ЗПО (наприклад, еко-майстерні НЕНЦ);

- модель формування нововведення складається з: аналізу і проектування нових ідей та їх апробацій творчими групами керівниками гуртків з підведенням підсумків і розробкою програми по його реалізації (наприклад, проекти ДООЕНЦ «Стежками України», науково-практична конференція «Біологічні дослідження та винахідництво», «День Землі», «День гостинності», постійні нововведення в умовах воєнного стану для обласної екологічної експедиції, тощо);

- модель реалізації нововведення доповнюється управлінськими ресурсами та залученням до інноваційної роботи всіх педагогів ЗПО;

- модель закріплення нововведення на практиці.

Розглянуті моделі не єдині, існує і ряд інших, але суть їх полягає в тому, що на основі діагностики, рефлексивного аналізу відбувається виявлення предмета майбутньої інновації, а потім – її проектування і впровадження.

Сутність і технологія проектування. Говорячи про сутність проектування, як умови розробки педагогічних інноваційних технологій, слід зазначити, що це один з самих складних і цікавих об'єктів експериментальної діяльності. Проектування інноваційної технології вимагає від її творців глибокого розуміння, що таке технологія і які її особливості. Опис нововведення в освітньому процесі може здійснюватися, як результат експериментальної діяльності з метою його поширення або усунення виявленої проблеми у змісті навчання, або розвиток накопиченого цікавого авторського чи колективного досвіду, який необхідно описати, представити і поширити [3].

Розглянемо технологічний ланцюжок проектування інноваційної технології поетапно:

1. Етап обґрунтування предмета інноваційного проектування, який належить розробити та визначити, як актуальність. Розробка основного змісту інноваційної технології, який в освіті найчастіше пов'язаний з бажанням змін, в окремо взятому ЗПО. Вивчення дійсності може носити різний характер: від

теоретичного (ідеального, модельного) уявлення «як повинно бути» і «як є», або накопичення емпіричного досвіду окремого суб'єкта, або цілого колективу. Отже, початковий етап проектування інноваційної технології залежить не тільки від бажання змінити ситуацію в освітньому процесі, але і від усвідомлення суб'єктом або колективом того, що вони включаються в дослідницько-пошукову діяльність – експеримент.

2. Етап формулювання стратегічної ідеї предмета інновації, виходячи з матеріально-технічних можливостей та кадрових ресурсів. Формування ідеального уявлення інноваційної технології починається з її педагогічного конструювання та стратегічної ідеї, яка буде втілена в образі мети. Такий образ може бути втілений у вигляді: концепції, моделі, системи життєдіяльності, методики, технології та відобразити зміну як освітнього процесу здобувачів освіти, так і самих розробників.

3. Етап оцінювання стану предмета проектування, з позиції його недосконалості (протиріч, проблем), і можливих позитивних змін.

Характеризуючи даний етап проектування інноваційної технології, важливо виділити його із загального поля проблем, найбільш пріоритетних.

Це дозволить скласти уявлення про межі, масштаб і структуру дослідження запроєктованої інноваційної технології.

4. Етап опису предмета проекрованої інновації в термінах і контексті певних науково-теоретичних положень. Процес проектування передбачає визначення рівнів засвоєння – ступенів оволодіння діяльністю, досягнутих у результаті навчання. Сьогодні найбільшого поширення у педагогічній практиці набула класифікація рівнів засвоєння, відповідно до якої виділені репродуктивна, продуктивна і творча складові діяльності здобувачів освіти:

- «знання-знайомства» (I рівень засвоєння), для яких характерна діяльність вихованців із сприйняттям та запам'ятовуванням інформації;

- «знання-копії» (II рівень, репродуктивні), для яких характерні діяльність вихованців із виконання алгоритмічної діяльності по пам'яті;

- «знання-продукт», продуктивна діяльність (III рівень, евристичний), в процесі якої здобувачі освіти виконують завдання за

особисто розробленим алгоритмом дій чи правилами;

- «знання-трансформації» (IV рівень, творчий) відповідають продуктивній діяльності вихованців на творчому рівні (раціоналізаторство, моделювання, модернізація, винахідництво, виконання творчих проектів).

Істотна відмінність проектування від планування освітнього процесу полягає в тому, що освітні цілі задаються на діагностичній основі і систематично коригуються в процесі навчання. Спроектований (алгоритмізований) педагогічний процес є таким, який надійно оцінює ймовірність досягнення освітніх цілей. Для ясного усвідомлення предмета проектування важливо чітко визначити систему теоретичного обґрунтування на мові професійних термінів, які дають чітке уявлення кола категорій, понять, визначень, якими буде описуватися вся послідовність дій, технологічного ланцюжка інноваційного проекту.

5. Етап ціннісно-сислового вибору концептуального підходу та принципів, як основоположної ідеї. Цілісний опис ключових понять і обґрунтування підходів і принципів освітнього процесу, перетворює інноваційне проектування в спосіб зміни педагогічної дійсності на підставі самовизначення і ціннісно-сислового простору, тобто яким ми представляємо в результаті освітній процес, образ вихованців, керівників гуртків, простір ЗПО та систему управління.

6. Етап цілепокладання як основи інноваційної технології, де проектування мети носить гранично узагальнений і виражений переважно в емоційній формі «образ майбутнього».

Цілепокладання в педагогічній технології може відігравати стимулюючу, перетворювальну та орієнтаційну роль. Воно спрямоване не тільки на створення або зміну майбутнього, але й самовизначення всіх суб'єктів інноваційного проекту за такими напрямками:

- теоретичне моделювання способів і засобів вирішення поставленої мети для отримання оптимального результату даної технології;

- рівень розвитку компетентності та системи тих компетенцій, якими необхідно опанувати учасникам проекту;

- необхідні пріоритети в реалізації даної технології (розробка нових методів, форм, засобів, програм тощо);

– детальна розробка етапів (покрокова), вирішення конкретних завдань проєктованої технології;

– визначення умов реалізації інноваційної технології з урахуванням протиріч і ризиків;

– конкретизація завдань для прогностичного модельного уявлення, що служить методологічною основою для наступного етапу технологічного ланцюга.

7. Етап структурування напрямів і змісту інноваційної діяльності з певною прогнозованою логікою, у вигляді схеми, плану, таблиці. Вся послідовність дій спрямована на досягнення прогнозованого результату, але для більш якісного результату важливо прогнозувати результат кожного кроку нововведення, що дозволить зберегти спадкоємність в технологічному ланцюгу. Структурування напрямів і змісту проєктованого нововведення розглядається, «як рух від зовнішнього до внутрішнього», від бачення цілісної діяльності до опрацювання конкретних дій, деталей, як ув'язка розрізнених компонентів інноваційної діяльності. Змістовний етап передбачає опис інноваційної технології, відповідної діапазону її можливого використання і функціональному призначенню в конкретному ЗПО.

8. Етап технологічного рівня інновації. Даний етап проєктування інноваційної технології в освітньому процесі дозволяє описати алгоритмічні способи дій у заданому контексті. Вся проєктна процедура розділена на окремі кроки, де можуть бути використані самі різні, жорсткі, гнучкі схеми проєктних дій та встановлення зворотного зв'язку.

9. Етап критеріальної оцінки дій з постійним зворотним зв'язком та корекцією. Формами проміжного контролю можуть бути: діагностика знань вихованців у вигляді спостережень, бесід, анкетування, тестів, опитувальників, графічних зображень; моніторингу процесу на початкових, проміжних та кінцевих результатах. Не менш значущими є такі форми як семінари, круглі столи; майстер-класи, конференції, в ході яких в режимі обговорення, дискусій здійснюється рефлексія за різними напрямками та етапами реалізації нововведення, вносяться пропозиції щодо корекції та розвитку проєкту, виробляється додаткова інформація, що знаходить відображення в коригуванні, або часткову зміну нововведення.

10. Етап аналізу та експертизи інноваційної

технології, як проєктного продукту, на підставі заздалегідь вироблених критеріїв [4].

Для проведення аналізу та експертизи важливо визначити: хто і що підлягає експертизі, які дії повинні бути зроблені і за якими критеріями буде проведена оцінка інноваційних результатів. У науковій і методичній літературі описані різні варіанти критеріїв [5]. Розглянемо їх, а саме:

1. Повноту реалізації інноваційного задуму. Чи знайшли відображення вихідні цілі, принципи, вимоги до якості проєктної інноваційної технології, чи всі завдання вирішені.

2. Відповідність контексту спроектованої технології. Даний критерій необхідний, щоб співвіднести інноваційний результат з умовами ЗПО, в який він об'єктивно вписується.

3. Співвіднесення культурному аналогу. Відповідність проєкту інноваційної технології того типу, виду, категорії, які спочатку задумувалися: модель, програма, способи, форми роботи, концепція, система, технологія, творчі завдання тощо.

4. Ступінь новизни. Чи відповідає даний проєкт внесенню певних перетворень в освітній простір ЗПО та його поліпшення.

5. Соціальні (теоретична, практична) значимість, що дозволяють оцінити можливість використання нововведення.

6. Гуманітарні. Ці критерії пов'язані з потребами, інтересами, можливостями всіх суб'єктів, які потрапляють в сферу розповсюдження даного інноваційного проєкту.

7. Естетичні. Дані критерії визначають рівень оформлення доповідей, текстового матеріалу, конференції, театральні постановки, концепції, моделі, системи, технології, методи тощо.

Також можуть бути рекомендовані такі варіанти критеріїв, за якими можна виявити отримані результати, а саме:

– задоволеність суб'єктів участю в проєкті з розробки або узагальнення інноваційної технології. Виявляється на основі самооцінки або зовнішніх вражень «сторонніх» спостерігачів;

– ступінь освоєння розробниками процедури проєктування нововведення. Це визначається якістю проєкту в цілому і наявністю позитивних ефектів на індивідуальному рівні, впровадженням і поширенням інновації;

– наявність у розробників потреби у подальшому розвитку свого інноваційного

досвіду. Творчий досвід, набутий у спільній діяльності в процесі проектування інноваційної технології, оцінюється, як найбільш значимий досвід. Якщо подібні факти спостерігаються, то спільна інноваційна діяльність в галузі навчання, виховання, розвитку досягла своєї педагогічної мети.

Але поряд із позитивними результатами, у розробників інноваційної діяльності може виникати ряд проблем:

- коли у керівників гуртків створюється ілюзія, що вони займаються проектною діяльністю, хоча найчастіше опускають ряд етапів, (діагностику, проблематизацію, стартову готовність та ін.), через що порушується технологія (етапність) проекрованої інноваційної діяльності;

- є випадки, коли якість нововведення знижується через те, що розробники виходять лише з власного практичного досвіду і не звертаються до спеціальної літератури або нормативних документів [6].

Висновки. Істотна відмінність проектування від планування освітнього процесу полягає в тому, що освітні цілі задаються на діагностичній основі і систематично коригуються в процесі навчання. Спроекований (алгоритмізований) педагогічний процес є таким, для якого можна надійно оцінити ймовірність досягнення освітніх цілей. Підсумовуючи все вище сказане, сутність проектування інноваційних технологій освітнього процесу ЗПО полягає у такому:

- попереднє проектування освітнього процесу;
- структурування та додержання змістовної цілісності технології навчання;
- вибір оптимальних форм, методів і засобів навчання;
- наявність оперативного зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно коригувати процес навчання;
- об'єктивний контроль якості досягнення поставленої дидактичної мети.

Таким чином, проектування інноваційної технології спрямоване на формування і розвиток всіх особистісних якостей вихованців

і керівників гуртків. Відбувається придбання не тільки знань, умінь, і навичок, а зміна в особистісному вдосконаленні всіх суб'єктів освітньої діяльності. Необхідно відмітити, що розробка і опис проектних інноваційних технологій глибоко пронизує всю систему позашкілля і стає невід'ємною частиною не тільки наукової, експериментальної діяльності, але й умовою переходу ЗПО в режим постійного інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2015. Видання третє. 351с .
2. Мельник В.В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації./В.В. Мельник // Навчально-методичний посібник. К., 2014. 208 с
3. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Mykhaylichenko_Rudyk_Osvitni_tekhnolohii.pdf
4. Морзе Н. Метод навчальних проектів [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ua/school/method/984/>
5. Овчарук О.В. Огляд порівняльно-педагогічних досліджень в галузі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності в системі освіти / О.В. Овчарук, Н.В. Сороко // Інформаційні технології і засоби навчання. 2015. Т. 45, вип. 1. С. 50–58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_45_1_8.
6. Ромащенко К.В. К.Д. Ушинський про методичну підготовку вчителя / К.В. Ромащенко / Світоглядні горизонти місії вчителя нової української школи»: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2019.–С. 19-20.

РОЗДІЛ III. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ (ВІДОМОСТЕЙ) НУМІЗМАТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ АЗІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Мисько В.З.,

магістр, викладач географії, Кам'янець-Подільське позашкільне навчально-виховне об'єднання, керівник гуртків

Мисько Т.О.,

Кам'янець-Подільський ліцей №17, учитель географії, учитель-методист

Байтеряков О.З.,

кандидат географічних наук, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри географії та туризму

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасних закладів загальної середньої освіти (ЗСО) та закладів позашкільної освіти (ПЗО), основне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях [2, 3].

Оновлення навчально-методичного забезпечення необхідно здійснювати виходячи із функцій, які покликані виконувати навчальні засоби. Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не лише інформаційну, але й мотиваційну і розвивальну функції.

В сучасних умовах важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. Найбільш цінними з точки зору компетентнісного підходу є індивідуальна навчальна діяльність, робота в парах, групах. Компетентнісно орієнтоване навчання вимагає, перш за все, активізації розумової діяльності учнів і розвитку їх творчих здібностей. Одним із способів досягнення цієї мети є застосування нестандартних засобів

навчання, наприклад, таких як картини і фотографії, гербарії, науково-популярна і художня література, поштові марки і листівки або банкноти і монети різних країн світу.

Одним із найважливіших засобів наочності, які можна успішно застосовувати в закладах ЗСО та позашкільній роботі є металеві грошові знаки – монети. Їх можна використовувати практично на кожному із етапів структури уроку чи заняття у позашкільних закладах: від актуалізації опорних знань та формування нових знань, умінь і навичок до узагальнення і систематизації навчального матеріалу, а також під час виконання практичних робіт і дослідницьких проєктів. Залежно від матеріально-структурних особливостей і дидактичного призначення монет, застосовують різні прийоми роботи із ними [1].

Ефективне застосування монет як засобів навчання потребує якісного методичного забезпечення, тому постає питання про складання не лише загальних методичних рекомендацій, але й про детальні розробки до окремих курсів та розділів навчальної програми. Їх уміле застосування на уроках географії дозволить підвищити пізнавальний інтерес учнів до предмету, забезпечити тверді та сталі знання навчального матеріалу, підготувати учнів до уміння самостійно поповнювати свої знання, узагальнювати їх, застосовувати у практичній діяльності [2].

Монети вивчає нумізMATIKA, що вважається спеціальною (допоміжною) історичною дисципліною. Але нерідко на уроки географії та в позаурочний час учні приносять монети,

які привертають увагу своєю прихованою інформацією. І далеко не завжди зацікавленість дитини нею ми можемо задовольнити, тому для «читання» закодованої в монетах інформації вчителю географії не зайве мати деякі базові знання з основ нумізматики (терміни: аверс, реверс, гурт, назва монети, монетний метал, монетна стопа), а також уміти користуватися нумізматичними довідниками та каталогами. Окрім того, багато монет Азії через дизайнерське рішення та тираж, мають певну мистецьку і нумізматичну цінність. Над художнім оформленням та дизайном працюють справжні митці-художники, тому зовнішній їх вигляд іноді може викликати справжнє естетичне задоволення [1, 2].

Зібрання монет країн Азії можуть бути систематизовані за регіонами Азії, а в подальшому – за окремими країнами. Зберігати монети слід в спеціальних альбомах або в окремих пластикових прозорих планшетах. Більшість колекціонерів віддають перевагу колекціонуванню в планшетах з кишеньками різного розміру, які мають перевагу для демонстрацій на заняттях. Разом із цими планшетами до папки з монетами певної країни чи регіону кладуть листки картону аналогічного розміру, на які наклеюється зображення герба і прапора країни, її карти, інші національні символи, фотознімки [3].

Папки можна групувати в окремі блоки: монети країн Близького Сходу, монети Перської затоки, країни Центральної і Середньої Азії, країни Індокитаю, країни Південної Азії тощо. Ці колекції важливі для викладання курсу «Країнознавство» у профільних класах.

Можливе колекціонування і за певною тематикою (флора і фауна; тільки тих монет,

що відображають певну символіку країни: герб і прапор, географічну карту, алегорії, видатних постатей, пам'ятки історії та культури, символи віри тощо). Варто зазначити, що тематичні колекції можна формувати і як тимчасові, для демонстрації певних сюжетних тем, вибираючи монети із систематичної колекції по країнах і регіонах.

Ефективне їх застосування дозволить дещо урізноманітнити форми і методи навчальної діяльності дітей, доповнити стандартний (усталений) хід уроку чи заняття новими елементами під час традиційного способу виконання практичних завдань. Деякі монети (монети Сінгапуру, Непалу, Саудівської Аравії, Індонезії, ОАЕ, Бутану, Мальдівської республіки), які мають яскравий, естетичний дизайн та цікаве художнє оформлення, можна розглядати як своєрідну художню мініатюру, що зі свого боку підвищує зацікавленість учнів до вивчення певної теми [3].

Монети зазначених серій можуть використовуватись на заняттях та уроках географії у 8–9 класах. Окрім названої вище тематики, можна збирати колекції з тем «Видатні діячі країн Азії» (державні діячі, історичні постаті, митці, учені тощо); «Пам'ятки культури світової спадщини»; «Спорт»; «Історія і культура», «Флора і фауна Азії», «Природні зони Євразії», «Господарство країн Азії». Окремі монети можна використати під час вивчення теми «Населення Азії та його розміщення», коли розглядається його етнічний і релігійний склад [3]. Для зручності роботи вчителя та керівника гуртка, подаємо перелік сучасних монет країн Азії із зображенням історико-культурних об'єктів (табл. 1).

Таблиця 1 (початок)

ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ НА МОНЕТАХ КРАЇН АЗІЇ

Країна	Номінал монети	Опис зображення історико-культурних об'єктів
Грузія	10 тетри	Срібна із позолотою пластина XI ст. з монастиря в Гелаті, що зображує святого Мамая верхи на леві
	50 тетри	Барельєф грифону XI ст. зі східного фасаду храму Самтавісі
Сирія	10 фунтів	Руїни трипрогонової арки в Пальмірі (I-IV ст.).
Узбекистан	200 сумів	Сюжет з фасаду Будинку медресе (мусульманський навч. заклад) Шердор в м. Самарканд у вигляді лева, який несе на собі Сонце

Таблиця 1 (продовження)

Іран	500 ріалів	Мавзолей відомого перського поета-мораліста Сааді (Мусліхаддіна Абу Мухаммеда Абдаллаха ібн Мушріфадіна (1181–1291 рр.))
	1000 ріалів	Міст Аллаверді-хана або «Міст тридцяти трьох арок» – один із 11 мостів іранського міста Ісфахана (1602 р.)
Пакистан	1 рупія	Мавзолей, у якому похований Хазрат Лал Шахбаз Оаландар (1177–1274), афганський суфійський святий, філософ та поет
Непал	50 пайса	Сваямбунатх, буддійський храмовий центр на околиці Катманду (об'єкт № 121 у списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО)
Монголія	100 тугриків	Храм Мегжид Жанрайсіг, місця шанування Жанрайсіга, Бога співчуття – символу незалежності Монголії
Південна Корея	10 вон	Таботхап (Пагода численних скарбів) – кам'яна пагода в монастирі Пульгукса в Кенджу (VIII ст. до н.е.)
Японія	10 єн	Павільйон Фенікса у монастирі Бедо-ін у м. Удзі (біля м. Кіото на острові Хонсю, 1053 р.), присвячений Будді Аміді – головного об'єкта шанування однієї з гілок північного буддизму
Таїланд	25 сатангів	Буддійський храм Ват-Пхра-Махатхат-Ворамахавіхан-Віхарн у місті Накхонсіт-хаммарат
	1 бат	Ват Пхра Кео (Храм Смарагдового Будди) – буддійський храм у Бангкоку, одне з найсвятіших місць Таїланду
	2 бата	Буддійський храм у Бангкоку Ват Сакет Ратча Вора Маха Віхан
	5 батів	Ват Бенчамабопхіт (Мармуровий храм) у Бангкоку
	10 батів	Ват Арун (Храм світанку), буддійський храм у Бангкоку
Малайзія	5 сенів	Тканина племені Казадан-Дусун із штату Сабах. Тканина використовується як головний убір під час традиційних церемоній
	10 сенів	Плетіння племені Мах-Мері, що славиться майстерним плетінням із листя рослин (пояси, стрічки, спідниці для традиційних ритуалів)
Сінгапур	1 долар	Статуя Мерлайона, відкрита в 1972 р. Мерлайон – символ Сінгапуру, міфічна істота з тілом риби та головою лева

Використання зображень відомих історико-культурних об'єктів та творів живопису в географічній освіті виявляється важливим у зв'язку із можливістю формування естетичної обізнаності в сучасній молоді та повернення її інтересу до надбань національної та світової культури. Наприклад, на усіх монетах Таїланду зображені буддійські храми: Ват-Пхра-Махатхат-Ворамахавіхан-Віхарн у місті Накхонсітхаммарат, Ват Пхра Кео (Храм Смарагдового Будди) – одне з найсвятіших місць Таїланду, Ват Сакет Ратча Вора Маха Віхан (у Бангкоку), Ват Бенчамабопхіт (Мармуровий храм) та Ват Арун (Храм світанку), буддійський храм у Бангкоку (рис. 1).

Складено за власними колекціями монет та джерелами [2, 3, 4]

Рис 1. Монети Таїланду із зображенням буддійських храмів
Джерело:

[<https://en.numista.com/catalogue/Thailand/>]

Також, на прикладі обігових монет, учням можна продемонструвати різні державні та національні мови країн Азії. Дітям буде цікаво ознайомитись із такими монетами, на яких написи вказані на різних мовах: хінді (Індія), перська мова (фарсі) (Іран), бенгальська мова (Бангладеш), мова дзонг-ке (Бутан),

сингальська мова (Шрі-Ланка), тайська мова (Таїланд), арабська мова (Сирія, Йорданія, Саудівська Аравія, Оман, Ємен, Катар). Є багато країн, на чиїх монетах номінал та назва країни подаються двома мовами: державною та англійською. А на аверсі усіх монет Сінгапуру розміщено назву країни чотирма мовами: малайською (національною), англійською, тамільською та китайською (державними), на монетах Ізраїлю назва держави вказується на трьох мовах: івритом, арабською та англійською [3].

У 7 класі, під час вивчення теми «Природні зони Євразії», вчителю географії зручно буде скористатись таблицею, яка містить інформацію про зображені на монетах країн Азії представники флори і фауни (табл. 2).

Також дітям буде цікаво ознайомитись із монетами, де вказується поряд із традиційним (григоріанським) стилем ще й літочислення за

Хіджрі (Сирія, ОАЕ, Кувейт, Оман, Йорданія, Бахрейн, Афганістан, Мальдівська республіка).

Деякі тематичні підбірки монет можна укомплектувати самостійно. Наприклад, до підбірки «Природні зони Азії» можна включити монети країн Азії (наприклад, Бахрейн, Індії, Шрі-Ланки, Мальдівів, Індії, КНДР, Японії, Індонезії, Східного Тимору).

В навчальному курсі 10 класу «Географія: регіони та країни» застосування грошових знаків сприятиме більш детальному ознайомленню з особливостями економіки і культури певних країн і їх об'єднань, акцентує увагу на видатних об'єктах, що вважаються їх брендами або візитівками, дозволять виявити причини національної поваги до них і стане в нагоді у процесі формування толерантного ставлення до інших народів, мов і культур.

Таблиця 2 (початок)

ЗОБРАЖЕННЯ РОСЛИН І ТВАРИН НА МОНЕТАХ КРАЇН АЗІЇ

Країна	Номінал монети	Зображення рослин і тварин
Грузія	2 тетри	Павич
Туреччина	1 куруш	Проліски
Ємен	20 ріалів	Драконове дерево
ОАЕ	25 філсів	Газель
Бахрейн	5 філсів	Фінікова пальма
	10 філсів	Фінікова пальма
Індія	50 пайса	Квіти лотоса
	1 рупія	Квіти лотоса
	2 рупії	Квіти лотоса
	5 рупій	Квіти лотоса
Бангладеш	25 пайс	Голова тигра
Мальдівська республіка	1 ларі	Крона кокосової пальми
	5 ларі	Малі тунці (боніто)
	50 ларі	Головаста морська черепаха
	2 рупії	Мушля тихоокеанського моллюска Харонія тритон
Китай	1 цзяо	Квітка орхідеї
	5 цзяо	Квітка лотоса з листком
	1 юань	Квітка хризантеми
Південна Корея	50 вон	Стебло рису
	500 вон	Маньчжурський журавель у польоті
Японія	1 єна	Гілочка вишні з листям
	50 єн	Квітка хризантеми з листям
	100 єн	Квіти сакури (японської вишні) із листям
КНДР	1 чон	Квітка рододендрона Шліппенбаха
	5 чон	Квітка піона деревовидного
	10 чон	Квітка азалії
	50 чон	Квітка кімченерії (сорт-гібрид бегонії цибулинної)
	1 вона	Квітка кімірсенії (сорт-гібрид орхідеї)

Таблиця 2 (продовження)

Індонезія	50 рупій	Іволга на гілці
	100 рупій	Пальмовий какаду
	200 рупій	Балійський шпак
	500 рупій	Гілочка жасмину
Східний Тимор	1 сентаво	Мушля промислового молюска Наутілуca
	5 сентаво	Рисові стебла
	10 сентаво	Півень
	50 сентаво	Гілка кавового дерева

Складено за власними колекціями монет та джерелами [2, 3, 4]

Застосовуючи монети на уроках географії, учитель розширяє уявлення дітей про нестандартне (додаткове) джерело географічної інформації, якими є обігові монети та показати важливість географічних знань для характеристики їх художнього оформлення.

Ефективне їх застосування дозволить дещо урізноманітнити форми і методи навчальної діяльності дітей, доповнити стандартний (усталений) хід уроку чи заняття новими елементами під час традиційного способу виконання практичних завдань. Деякі монети (монети Сінгапуру, Непалу, Саудівської Аравії, Індонезії, ОАЕ, Бутану, Мальдівської республіки), які мають яскравий, естетичний дизайн та цікаве художнє оформлення, можна розглядати як своєрідну художню мініатюру, що зі свого боку підвищує зацікавленість учнів до вивчення певної теми.

Також відображення географічних об'єктів та явищ на грошових знаках розкриває багатогранність способів відображення картини світу та дає широкий простір для встановлення міжпредметних зв'язків на уроках географії.

Цікавим інформативним картографічним завданням для старшокласників можна вважати складання тематичної нумізматично-географічної карти. Для виконання такого завдання на контурну карту Азії у відповідних місцях наклеюються роздруковані зображення металевих грошових знаків за певною тематикою (відомі історичні постаті, визначні культові споруди, мистецькі твори та їх фрагменти, відомі історико-архітектурні об'єкти, історичні місця та об'єкти, органічний світ тощо).

Головним правилом застосування монет у закладах ЗСО та позашкільній роботі

є використання їх для виконання певних географічних завдань. Такі завдання можуть бути спрямовані на інформаційно-пошукову діяльність учнів, розвиток аналітичного і логічного мислення, формування вмінь складання описів і характеристик, формування картографічної культури. Цікавим інформативним картографічним завданням для старшокласників можна вважати складання тематичної нумізматично-географічної карти. Для виконання такого завдання на контурну карту Азії у відповідних місцях наклеюються роздруковані зображення металевих грошових знаків за певною тематикою (відомі історичні постаті, визначні культові споруди, мистецькі твори та їх фрагменти, відомі історико-архітектурні об'єкти, історичні місця та об'єкти, органічний світ тощо) [1].

Діти під час виконання подібних завдань не лише уявляють розташування об'єктів, але й отримують стислу інформацію про них і завдяки яскравому зображенню запам'ятовують їх вигляд. Створена школярами чи вихованцями гуртка, карта містить оригінальний і своєрідний матеріал та відзначається значно більшою привабливістю і цікавістю.

У географії зображення на монетах дуже важливі як основа формування зорових вражень, що сприятиме формуванню естетичних смаків учнів. Достатньо детальний аналіз металевих грошових знаків на уроках дозволить сприймати їх не просто як певне зображення, але й як повноцінне джерело інформації, що передається спеціальними художніми засобами, а також сприятиме одночасному запам'ятовуванню географічних та історичних фактів, об'єктів та територій [4].

Сучасний урок географії чи заняття гуртка неможливі без наочного навчання. Обігові монети країн Азії, як важливий вид наочності сприяють створенню яскравих образів та уявлень, допомагають учням якісно засвоїти нові географічні знання. Пізнавальне і виховне значення застосування монет пов'язане із можливістю їхнього використання для виконання учнями різноманітних навчальних завдань, які сприятимуть підвищенню інтересу до предмета, розвитку аналітичного та логічного мислення, формуванню картографічної культури, умінь систематизації даних.

Монети, перш за все, є глибоко географічні й легкодоступні для вивчення. Різноманітні зображення на них мають не лише історичний і географічний характер, але й містять економічну, політичну і суспільну спрямованість. Все це створює відчуття повноти вивчення держави, народу, історії та географічних особливостей тієї чи іншої азійської країни.

Список використаних джерел

1. Байтеряков О.З., Деробас А.В. Грошові знаки як засоби навчання географії. Сучасний рух науки: тези доп. III міжнародної науково-практичної

інтернет-конференції, 1–2 жовтня 2018 р. Дніпро, 2018. С. 22–24.

2. Байтеряков О.З., Донченко Л.М. Методика застосування грошових знаків в шкільному курсі «Географія. Материки і океани». Педагогічна інноватика : досвід та перспективи Нової української школи : кол. монографія / за заг.ред. А.М. Солоненка, І.А. Мальцевої, Л.Ю. Москальової, О.С. Арабаджи. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2019. С. 178–185.

3. Володимир Мисько, Тетяна Мисько, Олександр Пірожай. Особливості застосування колекцій обігових монет країн Азії на уроках географії. Матеріали XLIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». Переяслав, 31 січня 2022 р. С. 9–11

4. Мисько Володимир, Мисько Тетяна, Суржикова Катерина. Сучасні монети країн і територій Меланезії: опис та застосування в освітньому процесі. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2024. С. 8–12.

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТУ «ЕКСКУРСІЙНА ПЕДАГОГІКА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ» В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОЦЕНТУМ

Кузьмінська В.В.,

*методист
Чернівецького ОЦЕНТУМ;*

Хлус Л.М.,

*канд. біол. наук, доцент, методист
Чернівецького ОЦЕНТУМ*

Серед основних завдань діяльності Чернівецького обласного центру еколого-натуралістичної творчості – завдання спрямовані на підвищення педагогічної і методичної майстерності педагогів закладів загальної середньої і позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку. Для їх досягнення в закладі започатковано регулярне проведення семінарів, семінарів-практикумів, конференцій, майстер-класів, педагогічних гутірок тощо. Вони спрямовані на те, щоб педагоги, керуючись метою та завданнями «Нової української школи» щодо виховання у підростаючого покоління екологічно грамотної поведінки, вміли розвинути любов до природи рідного краю та патріотизм.

Саме в контексті вирішення даних завдань Чернівецький ОЦЕНТУМ з 2017 року реалізовує проєкт «Екскурсійна педагогіка в позашкільній та позакласній роботі еколого-натуралістичного напрямку». Проєкт передбачає проведення низки семінарів-практикумів, з метою вивчення педагогами закладів області освітньо-просвітницьких можливостей природно-заповідного фонду (ПЗФ) краю та з різними аспектами проведення занять природничого спрямування у природі, організацією флористичних і фауністичних досліджень, науково-дослідницької та практичної роботи тощо. Території ПЗФ мають багатогранне значення. Їх цілком слушно називають «лабораторіями природи», адже тут сконцентрований її багато тисячолітній спадок біорізноманіття, який використовується у різних сферах природокористування та відтворення природних ресурсів. Вони слугують природною базою для екологічного моніторингу за природними та антропогенними змінами у довкіллі, а також місцем для екологічної освіти тощо. У національних природних парках та заповідниках збережені

природні комплекси, вони мають необхідну для успішного проведення еколого-просвітницьких заходів інфраструктуру (еколого-освітні центри, систему екологічних стежин тощо), володіють науковими кадрами, відповідними методиками, приладами і матеріалами для проведення досліджень в природі.

Перший семінар-практикум був організований Чернівецьким обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді спільно з НПП «Хотинський» на території НПП. Другий (2018 р.) – на території НПП «Вижницький», ще один (2020 р.) – спільно з НПП «Черемоський». Для учасників заходів провідні фахівці відділів екологічної освіти національних парків, науковці Навчально-наукового інституту біології хімії та біоресурсів (ННІБХБ) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича проводили ботанічний, зоологічний і мікологічний експрес-практикуми з методів польових досліджень, дослідження ендемічних, раритетних видів флори та видів, занесених до Червоної книги України, ознайомили з методами збору, камеральної обробки та гербаризації рослин, основними методами спостереження за тваринами у природі, діяльністю еколого-просвітницького центру «Лелеченька» Рукшинської ЗОШ, цікавими відкриттями буковинських спелеологів тощо. Методику проведення екскурсійного заняття педагогам презентували на прикладі екскурсій за маршрутами екологічних стежок НПП, еколого-туристичними маршрутами «Урочище «Стіжок» НПП «Вижницький», на дослідні ділянки фенологічного моніторингу біорізноманіття НПП «Хотинський» та «Черемоський», на еколого-просвітницькому об'єкті «Музей природи» в селі Зеленів.

Безумовно, що під час проведення таких семінарів-практикумів педагоги

оволодівають арсеналом сучасних методів наукових досліджень, черпають багато цікавої інформації щодо формування навичок екологічно-безпечної поведінки в природі, яку передадуть своїм вихованцям та учням, підвищують свій професійний рівень. За результатами заходів напрацьовано низку навчально-методичних матеріалів з проблем польових досліджень, тематики науково-дослідницької роботи, методики проведення екскурсій тощо, необхідних для роботи керівникам гуртків та вчителям. Запропоновані методики з успіхом можна використовувати при дослідженні рослинного та тваринного світу інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Накопичений досвід свідчить про важливість застосування різних форм співпраці науковців та педагогів у справі збереження довкілля та екологізації освіти. Збереження природних та історико-культурних комплексів сьогодні у всьому світі є пріоритетним, адже досвід розвинутих країн показує, що могутність держави визначається, насамперед, високим рівнем розвитку культури та технологій, в тому числі – культури охорони природно-заповідних територій.

Хорошою базою для організації навчальних та еколого-пізнавальних екскурсій в рамках гурткової роботи і вивчення дисциплін природничого циклу в закладах освіти є і об'єкти садово-паркового мистецтва в адміністративних межах населених пунктів. Вивченню їхніх можливостей сприяв черговий семінар-практикум з екскурсійної педагогіки, який у 2022 році Чернівецький ОЦЕНТУМ провів спільно з кафедрою ботаніки, лісового та садово-паркового господарства ННІБХБ ЧНУ ім. Ю. Федьковича в аудиторно-екскурсійному форматі. Теоретична частина семінару-практикуму відбулася у Просвітницькому центрі збереження біорізноманіття згаданої кафедри, де науковці висвітлили теоретичні аспекти природоохоронної справи та стан її реалізації на теренах буковинського краю, ознайомили з основними категоріями об'єктів ПЗФ Чернівецької області, окреслили історико-краєзнавчі аспекти їх створення та функціонування. Практична частина включала натурні лекції-екскурсії «Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Чернівецький парк культури та відпочинку ім. Шевченка» як об'єкт дендрологічної екскурсії», у ППСМ «Парк-сквер» на вул. Кордуби, «Парк-сквер»

на Соборній площі, ППСМ «Парк ім. Шіллера», ботанічну пам'ятку природи «Сквер з 4 різновидами рідкісних дерев», які провели науковці та провідні фахівці ботанічного саду ЧНУ ім. Ю. Федьковича, методики Чернівецького ОЦЕНТУМ. Тут учасники семінару-практикуму отримали інформацію про можливості використання міських скверів як екскурсійних об'єктів у позашкільній еколого-натуралістичній роботі. Фінальним акордом заходу стала екскурсія по території ансамблю центральних корпусів ЧНУ імені Ю. Федьковича – колишньої резиденції буковинських митрополитів і партерній частині Дендропарку загальнодержавного значення «Чернівецький», розміщеного на його території. Семінар-практикум сприяв отриманню педагогами нових фахових знань та практичних навичок в царині екскурсійної педагогіки – сучасного дієвого підходу до реалізації навчального процесу в закладах освіти.

У 2019 році учасників семінару-практикуму гостинно зустрів Волинський ОЕНЦУМ. Обмін напрацюваннями колег, екскурсії до «Волинського лісового селекційно-насінневого центру», Луцького зоопарку, історичних пам'яток Волині залишилися приємними спогадами і використовуються в щоденній роботі Чернівецького ОЦЕНТУМ. Виконуючи одне із завдань семінару-практикуму – ознайомлення чернівецьких позашкільників з екскурсійною діяльністю КП «Луцький зоопарк» та налагодження співпраці, завдяки зверненню Департаменту освіти і науки Чернівецької ОДА до директора зоопарку Людмили Петрівни Денисенко Чернівецькому ОЦЕНТУМ, для контактного зоомайданчика пам'яті Василя Аксенина, були безкоштовно передані тварини. Вони й нині щоденно радують вихованців центру, здобувачів освіти міста і області та всіх відвідувачів.

У 2021 році черговий семінар-практикум з екскурсійної педагогіки, організований Чернівецьким та Закарпатським ОЦЕНТУМ, які результативно співпрацюють уже декілька десятиліть поспіль і мають спільні реалізовані проекти й вагомні результати співпраці, у зв'язку з пандемією, відбувся в режимі онлайн. Колеги із Закарпаття поділилися досвідом проведення комплексних екологічних експедицій, польових практик, профільних наметових таборів, оглядових та тематичних екскурсій, які, як і інші виїзні форми екологічної освіти, мають для їхнього закладу

пріоритетне значення. Учасники семінару ознайомились з цікавими природними об'єктами Карпатського біосферного заповідника, НПП «Синевир», еколого-просвітницькою та природоохоронною роботою Хустського еколого-туристичного центру в Долині нарцисів.

Цьогоріч семінар-практикум відбувся на теренах сусідньої Румунії. Його метою було ознайомлення учасників з екскурсійною діяльністю Яського ботанічного саду – найстарішого та найбільшого в Румунії. Сад розділений на 10 секцій для відвідувачів та 2 додаткові дослідницькі секції. Тут можна побачити місцеву флору з 6-ти історичних областей: Молдови, Трансільванії, Добруджі, Олтенії, Мунтенії та Банату. У наступних розділах представлені рослини з різних куточків світу, розташовані відповідно до характерних ландшафтних умов. Тут також зростають декоративні та господарські рослини, які використовуються у харчовій, текстильній та фармацевтичній галузях. У тепличному комплексі можна побачити 2500 видів із субтропічних, тропічних та екваторіальних регіонів. Цікавою локацією є розарій із 600 сортами троянд, серед яких – виведені в Румунії, та унікальна секція пам'яті, де зростають рослини, пов'язані з різними етапами людського

життя та міфології. Під час екскурсії по місту Ясси – колишній столиці Молдавського князівства – буковинці відвідали етнографічний музей у Палаці Культури, релігійні та історичні пам'ятки міста. Планується проведення ще одного семінару-практикуму на теренах Румунії спільно із львівськими колегами. Він передбачає відвідування національного природного заповідника «Біказ» – найглибшого каньйону Румунії з унікальною флорою і фауною, «Червоного озера» – природної гірської водойми у Східних Карпатах та замку-фортеці «Нямц», розташованого неподалік від містечка Тиргу-Нямц.

Реалізація проекту «Екскурсійна педагогіка в позашкільній та позакласній роботі еколого-натуралістичного напрямку», доводить вагомості значення в освітньому процесі закладів освіти екскурсій та інших виїзних форм екологічного та патріотичного виховання. Їх не можуть замінити ні гарно ілюстровані книги, ні фільми, телепередачі, інтернет-інформація тощо. Адже саме візуальне спостереження за конкретними об'єктами природи та їхньою біотою спричиняє поліфонічний емоційний і змістовний вплив на свідомість дитини, збагачує новими поглибленими знаннями про той чи інший об'єкт та явища в природі.

УДК 378.02:[378.147:373.3.011.3-051]

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Молнар Т.І.

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівського державного університету*

У статті порушується проблема професійного становлення та особистісного розвитку майбутнього вчителя початкових класів. Наголошується, що особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога є актуальним і затребуваним у руслі освітніх змін та відповідає вимогам формування конкурентоздатного фахівця. Зроблено висновок, що важливим завданням вищої педагогічної освіти є створення такого середовища, яке б сприяло ефективності та результативності фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів до успішного виконання

професійних функцій.

Ключові слова: професійне становлення, особистісний розвиток, фахова підготовка, вчитель початкових класів.

Сучасна освітня ситуація ставить високі вимоги до особистісного-професійного розвитку вчителя Нової української школи, позаяк істотно розширюються його професійні функції.

Відповідно до Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель

з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [4], до переліку фахових компетентностей вчителя увійшли: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя.

Про важливість особистісного розвитку як передумови професіоналізму педагога свідчать численні наукові розвідки. Чимало досліджень присвячено з'ясуванню особистісних особливостей вчителя, що відрізняють його від представників інших професій (М. Амінов, І. Зязюн, Н. Ничкало, Л. Фрідман та ін.); вивченню специфіки педагогічної діяльності та вимог, що пред'являються нею до окремих якостей і властивостей особистості (В. Андрущенко, І. Бех, Є. Бондаревська, Л. Мітіна та ін.). В останні роки значно активізувалися дослідження психологічних механізмів особистісно-професійного зростання вчителя (Г. Балл, О. Дубасенюк, А. Маркова, Є. Рогов та ін.), його становлення як суб'єкта педагогічної діяльності (Р. Асадуллін, І. Бех, О. Волкова, О. Яковлева та ін.).

Мета статті – окреслити вимоги до професійного становлення та особистісного розвитку майбутнього вчителя початкових класів у контексті сучасних освітніх тенденцій.

Система вищої педагогічної освіти покликана допомогти майбутнім педагогам самовизначитися в життєвих і професійних цінностях, виробити професійну позицію, сформувати професійну ідентичність, розвинути професійно важливі особистісні якості, оволодіти творчими способами вирішення життєвих і професійних проблем, сформувати готовність до рефлексії та саморегуляції професійної діяльності. У цьому контексті, важливим завданням університетської освіти є створення такого середовища, яке б максимально сприяло ефективності та результативності процесу фахової підготовки, забезпечувало можливості для розвитку особистості майбутнього вчителя, стимулювало активність та забезпечувало готовність до професійної діяльності й успішного виконання соціальних ролей.

Зокрема, у Державній програмі «Вчитель» [1] визначаються основні вимоги до

професійної підготовки та особистісного становлення майбутнього вчителя на етапі його навчання в педагогічному ЗВО. Особливий акцент робиться на створенні сприятливих умов для самовизначення здобувачів щодо їхніх професійних можливостей та життєвих цінностей, розвитку їхнього професійного самовдосконалення, індивідуалізації освітнього процесу, використанні особистісно орієнтованих методик, оновленні змісту педагогічної освіти, а також гармонійному поєднанні професійно-педагогічної, фундаментальної та соціально-гуманітарної підготовки майбутніх педагогів.

У «Концепції розвитку педагогічної освіти» [3] підкреслюється, що ключовою характеристикою педагогічної професії є її складність, яка на найвищому рівні може бути порівняна з мистецтвом. Зазначається, що високий рівень академічних досягнень здобувачів вищої освіти ще не гарантує успішної професійної діяльності в майбутньому. Для цього потрібно забезпечити відповідний рівень особистісної зрілості майбутніх педагогів та сформувати у них ключові особистісні якості й цінності в професійному контексті. Згідно з означеним документом, основним завданням удосконалення педагогічної освіти є забезпечення її прогресивного розвитку: рівень готовності педагогічних працівників повинен постійно зростати завдяки підвищенню рівня їх освіти та особистісного розвитку. Особливий акцент робиться на необхідності модернізації освітніх програм для підготовки вчителів, які мають відповідати державній політиці щодо реформування загальної середньої освіти. Акцентовано увагу на тому, що конкурентоспроможність сучасного педагога визначається його професіоналізмом, кваліфікацією, педагогічним досвідом, майстерністю та наявністю ключових професійних якостей. Серед них особливо важливі мобільність, особиста відповідальність за постійний професійний розвиток, готовність до прийняття нового, здатність до особистісного творчого зростання, інноваційних досліджень та відкриттів. Важливе значення надається прагненню до самовдосконалення й самоосвіти як чинника особистісно-професійного зростання вчителя, що забезпечує розширення його професійних можливостей і формування творчої індивідуальності. Така діяльність має

бути постійною, систематичною, нерозривно пов'язаною з професійним зростанням і підвищенням рівня педагогічної майстерності [3].

У Концепції «Нова українська школа» [2] наголошується, що сучасна школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Насамперед, творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, надано академічну свободу. Учитель може готувати авторські програми, обирати підручники, стратегії, способи, методи й засоби навчання, активно виражати власну фахову думку. Держава гарантує свободу від втручання у професійну діяльність. Реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання з метою залучення до професії найкращих. До прикладу, вчителі, які пройдуть добровільну незалежну сертифікацію, будуть отримувати надбавку до заробітної плати. Оскільки Нова українська школа передбачає компетентнісний підхід, то варто говорити про нову роль вчителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Суттєвих змін зазнає процес підготовки педагогічних кадрів. Урізноманітнено форми підвищення кваліфікації: курси при інститутах післядипломної педагогічної освіти, семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта тощо. На допомогу вчителю створено освітні портали із методичними та дидактичними матеріалами, енциклопедіями, електронними підручниками та інтерактивними онлайн-ресурсами. Крім того, актуальними виступають питання, пов'язані з реалізацією виховного потенціалу навчальних дисциплін, з реалізацією інноваційних технологій в освітньому процесі. Вимоги сьогодення диктують готовність до реалізації системи інклюзивної освіти як важливого чинника соціалізації особистості в суспільстві, забезпечення здоров'язберігаючих технологій, які повинні стати основою формування здорової нації тощо.

Вчитель Нової української школи – передусім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності. Тому, щоб відповідати сучасним вимогам професії

вчителя й гарантувати високу якість освітнього процесу, педагог має прагнути стати справжнім фахівцем, майстром своєї справи.

Як бачимо, у державних документах, що регулюють професійну підготовку педагогічних працівників, відзначається важливість різних аспектів особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя та високого рівня його особистісної зрілості як передумови професійного самовдосконалення й успішної професійної самореалізації.

Таким чином, проблема особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя початкових класів є актуальною і затребуваною в руслі освітніх змін та відповідає вимогам формування конкурентоздатного фахівця. Сучасні тенденції розвитку освіти відзначаються такими важливими аспектами, як постійне ускладнення змісту навчання, підвищення стандартів освіти, використання інформаційних технологій тощо. У зв'язку з цим, організація освітнього процесу в ЗВО повинна сприяти не лише адаптації випускників до швидкозмінного світу, але й розвивати їх здатність трансформувати цей світ. Майбутні вчителі початкових класів повинні оволодіти не лише теоретичними знаннями, але й уміти застосовувати їх у власній професійній діяльності. Це передбачає особистісно-професійну зрілість майбутнього фахівця, що виявляється у бажанні та здатності систематично підвищувати рівень педагогічної майстерності й професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Державна програма «Вчитель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-п#Text>
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/5b7bb2dcc424a809787929%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/5b7bb2dcc424a809787929%20(3).pdf)
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЛЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Плачинга Т.С.

*д-р пед. наук, професор
заступник директора з навчально-методичної роботи
КПНЗ «Кіровоградський обласний центр
дитячої та юнацької творчості»*

Метаморфози сучасності та реформування вітчизняної освіти спонукають фахівців освітньої галузі до переосмислення структури надання освітніх послуг та їх змістовного наповнення. У цьому контексті важливим є здатність педагога до рефлексії, самоосвіти та самовдосконалення. Тому актуалізується питання педагогічної майстерності, зокрема у позашкільній, яка є невід'ємним складником якісної професійної діяльності у закладі освіти. Саме від майстерності педагога залежить ефективність надання освітніх послуг і набуття здобувачами освіти необхідних компетентностей – як загальних, так і спеціальних.

Дефініція «педагогічна майстерність» – її зміст, структура, сутність тощо – розглядалася чималою кількістю вітчизняних і зарубіжних науковців. Варто згадати видатних педагогів-науковців Дістервега А., Зязюна І. А., Коменського Я. А., Макаренка А. С., Сухомлинського В. О., Ушинського К. Д. та ін. Серед сучасних педагогів, які досліджували питання педагогічної майстерності, доцільно зазначити Бельчеву Т. Ф., Дюжикова Т. М., Ізбаш С. С., Елькін М. В., Мачинську Н. І., Солоненко А. М., Федорович А. В., Яремчук Н. Я. та ін. Наукові доробки вчених розкривають питання професійної підготовки педагога, складові педагогічної майстерності, умови їх формування тощо.

Саме поняття «педагогічна майстерність» трактується науковцями по різному. Так, колектив авторів наголошує, що «педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно удосконалюється. Підвищення педагогічної майстерності доступне кожному педагогу» [1, с. 4].

Інша точка зору визначає педагогічну майстерність, як «... вияв власного «Я» у професії (самореалізація) та високого рівня освітньої діяльності. Вона визначається як вища, творча активність вихователя, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній

ситуації навчання та виховання» [2].

Наступне роз'яснення дефініції «педагогічна майстерність» трактується, як «... вияв високого рівня педагогічної діяльності. Ґрунтується педагогічна майстерність на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного «Я» у професії. Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечують самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [3].

Погоджуємося з кожним наданим визначенням, адже означена дефініція є комплексним поняттям, яке охоплює чималу кількість необхідних складових, серед них: професійна компетентність, професійна й особиста культура, педагогічний такт та етика, комунікативні вміння та навички, мовленнєва компетентність, педагогічна техніка, імідж педагога тощо.

Традиційно, структуру педагогічної майстерності розглядають у контексті її представлення Зязюном І. А., який є засновником наукового вчення про педагогічну майстерність, етики та естетики педагога та ін. Науковець поділяє складові педагогічної майстерності на декілька груп:

- професійне знання (педагог має володіти своїм предметом, методикою його викладання, теоретичними основами педагогіки та психології);

- педагогічна спрямованість особистості вчителя (сформовані ціннісні орієнтації щодо себе, засобів педагогічного впливу, особистість вихованця, педагогічний колектив і педагогічну діяльність тощо);

- здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційно-почуттєві тощо);

- педагогічна техніка як форма організації поведінки викладача, що ґрунтується на двох групах умінь:

- 1) умінні володіти собою – поставою, мімікою, жестами, пантомімікою; керувати

емоційними станами (знямати зайве психічне напруження, викликати стани творчого самопочуття); володіти технікою мови (дихання, голосоутворення, дикція, темп мовлення);

2) вміння співпрацювати з кожним учнем і всім класом у процесі вирішення педагогічних завдань – дидактичних, організаторських, контактної взаємодії, стимулювання діяльності вихованців тощо [3; 4].

Безперечно, педагог закладу позашкільної освіти має набути означені складові педагогічної майстерності задля якісного освітнього процесу як в окремому гуртку, так і в освітньому закладі у цілому. Проте, враховуючи сучасні трансформації та підвищені вимоги до педагогічних фахівців, до складових педагогічної майстерності варто додати володіння навичками рефлексії та самовдосконалення на засадах наукового світогляду. Адже підвищення рівня педагогічної майстерності – це пролонгована вимога, яка потребує постійної самоосвіти з метою вдосконалення професійних компетентностей.

В освітній галузі рефлексія розглядається як самоаналіз діяльності педагога та її результату. Метою рефлексії педагога є аналіз й усвідомлення цілей і процесу діяльності; зіставити отримані результати власної діяльності з попередньо запланованими; відкоригувати мету та напрям подальшої діяльності. У процесі самовдосконалення педагога рефлексія має велике значення, адже це та форма теоретичної діяльності людини, яка направлена на усвідомлення її власних дій та наслідків.

Діяльність педагога закладу позашкільної освіти є специфічною. Оскільки діти та молодь обирають здобуття освіти у таких закладах за власним бажанням та у відповідності до власних здібностей, педагог має продемонструвати високий рівень педагогічної майстерності з метою зацікавлення здобувача освіти у своєму предметі (гуртку) та сформувати необхідні компетентності у відповідності до запиту на якісно високому рівні. Важливими компонентами педагогічної

майстерності педагога закладу позашкільної освіти виокремлюємо наступні: професійна компетентність, техніка і культура мовлення, імідж педагога (зокрема зовнішній вигляд), культура і техніка рухів педагога, педагогічна культура, педагогічний такт та етикет, педагогічне спілкування, акторська майстерність педагога та творчість, педагогічна взаємодія тощо.

Отже, враховуючи вимоги сьогодення до висококомпетентної, різнобічно розвинутої особистості, актуалізації набуває якісний освітній процес, що спроможний сформувати у здобувачів освіти необхідні загальні та спеціальні (фахові) компетентності. Ключову роль у цьому відіграє педагог закладу освіти який має володіти необхідними знаннями, вміннями, навичками з предмету, який викладає; високою особистою та професійною культурою; педагогічною технікою; педагогічним тактом та етикою; мати сформований імідж педагога тощо – все це є складовими педагогічної майстерності, яка має бути сформована у педагога задля забезпечення якісного освітнього процесу у позашкільлі.

Список використаних джерел

1. Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. К 15 Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
2. Основи педагогічної майстерності (для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта): навч. - метод. посібник / уряд. Наталія Мачинська, Анна Федорович, Наталія Яремчук. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
3. Педагогічна майстерність. URL: <http://surl.li/kuxzn> (дата звернення 15.05.2024 р.).
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с

УДК 37.013:37.091.33

ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Лалак Наталія,

канд. пед. наук, доцент, Мукачівський державний університет

Фенчак Любова,

канд. пед. наук, доцент, Мукачівський державний університет

У статті порушується проблема формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх учителів початкових класів в умовах освітнього середовища сучасного вишу. З'ясовано, що індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, який формується з урахуванням його здібностей, задатків, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду. У ЗВО цей шлях ґрунтується на виборі ефективних форм, методів, прийомів, засобів навчання, розроблених для майбутніх фахівців освітніх програм та запропонованих навчальних дисциплін. Авторами зацентровано увагу на важливості педагогічного супроводу руху студентів за індивідуальною траєкторією, морально-психологічних чинниках та забезпеченні сприятливих умов розвитку інноваційних можливостей кожного здобувача вищої освіти.

Ключові слова: ЗВО, освітнє середовище, індивідуальна освітня траєкторія, майбутній вчитель початкових класів, мотивація, самоосвіта.

Реалії сьогодення (воєнний стан; політичні, соціальні, економічні перетворення, що відбуваються в Україні) значно впливають на зміни в системі освіти і створюють потужний виклик інтелектуальним можливостям сучасного педагога, який має не стільки сприймати і переробляти готову інформацію, скільки ініціювати появу нової через генерування творчих ідей, нових підходів, способів діяльності тощо. Одним із показників професійної компетентності вчителя початкових класів є рівень його професійної мотивації та самоосвіти, рушійною силою яких є прагнення до зростання та самовдосконалення. Максимально результативним саморозвиток учителя може бути тільки за умови врахування його індивідуальних

запитів, потреб, можливості вільного і самостійного проектування власної індивідуальної освітньої траєкторії.

Проблему проектування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, різні її аспекти розглядали у своїх наукових доробках Ю. Бабанський, О. Воронцов, А. Кирсанов, Т. Ковальова, М. Махмутов, К. Олександрова, Е. Рабунський, Н. Рибалкіна, Н. Суртаєва, О. Тубельський, А. Хуторський, І. Якиманська, Є. Ямбург та ін.

Мета статті – уточнити дефініцію «індивідуальна освітня траєкторія» та схарактеризувати особливості розвитку траєкторії майбутнього вчителя початкових класів в умовах освітнього середовища сучасного ЗВО.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що «індивідуальна освітня траєкторія здобувача освіти формується шляхом визначення власних освітніх цілей, а також вибору суб'єктивної діяльності та запропонованих ними: форм здобуття освіти; навчальних планів та програм; навчальних предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, у тому числі вибіркових, і рівнів їх складності; форм організації освітнього процесу, методів, засобів навчання; темпів засвоєння освітньої програми або послідовності вивчення окремих навчальних предметів» [2].

Індивідуальна освітня траєкторія, за Т. Коростіянець, – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного здобувача освіти. Під особистісним потенціалом автор має на увазі сукупність його здібностей – діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних та ін. Процес виявлення, реалізації та розвитку цих здібностей відбувається в ході руху здобувачів освіти індивідуальними траєкторіями [4].

Освітнє середовище, безумовно, є необхідною передумовою для створення індивідуальної освітньої траєкторії. Для того, щоб майбутні вчителі були здатними розробляти індивідуальні освітні траєкторії учнів, варто активізувати увагу на цій діяльності, у тому числі й розробці власної індивідуальної освітньої траєкторії студентів у процесі їх фахового становлення.

Індивідуальна освітня траєкторія студента, як зазначають сучасні науковці, має певні особливості. Насамперед, вона розробляється для конкретного здобувача вищої освіти як його індивідуальна освітня програма. В стадії розробки індивідуальної освітньої траєкторії здобувач вищої освіти виступає: по-перше, як суб'єкт вибору диференційованої освіти, що пропонується освітньою установою; по-друге, як «неформальний замовник», висуваючи тому, хто проєктує для нього, освітню програму – індивідуальну траєкторію, свої освітні потреби, пізнавальні та інші індивідуальні особливості тощо [3; 4;5].

Варто зазначити, що мотивом суспільного обов'язку у виборі професії є усвідомлення студентом реальної суспільної користі від своєї участі у цій сфері діяльності, переживання особистої відповідальності за педагогічну працю, готовність до подолання можливих труднощів. Як показує практика, у процесі фахової підготовки у студентів ЗВО неодноразово відбувається корекція професійної мотивації.

Для реалізації означеного завдання важливу роль відіграє індивідуальна траєкторія освіти. Її складання пропонується студентові для осмислення власного освітнього маршруту на шляху фахового становлення і зростання. Нами вже зазначено, що індивідуальна освітня траєкторія є цілеспрямованою освітньою програмою, яка забезпечує студентові позиції суб'єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні викладачем педагогічної підтримки, самовизначення і самореалізації. Необхідність розгляду процесу побудови індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти, що спирається на ці ідеї, пов'язана з тим, що вони створюють умови для самовираження особистості при обов'язковому досягненні поставлених цілей.

При складанні індивідуальної освітньої траєкторії важливо, щоб викладач дав студентові можливість для вибору, виступаючи, як консультант і порадник. Для здобувача освіти при складанні індивідуальної траєкторії

найважливіше – оцінити свої можливості, здібності, перспективи, інтереси, зусилля, які він припускає прикласти для вивчення того чи іншого матеріалу або для досягнення запланованого результату. До прикладу, при проведенні лекційних та семінарських занять необхідно враховувати індивідуальні інтереси студентів, особливості їх пізнавальної діяльності; види навчальних занять, яким віддаються переваги; способи роботи з інформацією тощо.

Результати руху освітньою траєкторією можна перевіряти, орієнтуючись на сформовані загальні та фахові компетентності, створений студентами продукт; отримані знання, які реалізуються в уміннях оперувати ними в стандартній чи творчій педагогічній ситуації. Як показує практика, індивідуальна освітня траєкторія здобувача освіти може бути реалізована з урахуванням необхідних для цього ресурсів наявних у ЗВО.

Як показує практика, основними напрямками на шляху розвитку потенціалу майбутнього педагога є забезпечення сприятливих умов для розвитку інноваційних можливостей як кожного здобувача вищої освіти зокрема, так і студентського колективу в цілому, розвиток системи мотивацій до інноваційної діяльності (створення ситуації успіху, підтримка ініціатив студентського самоврядування; свобода дій, вільний вибір форм і методів освітнього процесу), запровадження ефективної системи випереджального навчання, оптимізація процесів самоосвіти та удосконалення професійних компетентностей. Не менш вагомими є морально-психологічні чинники: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, педагогіка партнерства, відсутність конфліктів, переважання доброзичливих стосунків у колективі. Сюди ж можна віднести розширення сфери контактів між учасниками освітнього процесу, залучення майбутніх учителів початкових класів до науково-дослідної, пошукової діяльності. Важливого значення при цьому набуває діагностика творчого потенціалу здобувачів вищої освіти під час проходження різних видів педагогічної практики тощо. Творчість учителя починає розвиватися, якщо для цього створено і необхідні умови, передусім – матеріально-технічну базу.

У процесі фахового становлення особливій уваги заслуговують дисципліни вільного вибору студента. Навчальні дисципліни за вибором здобувача вищої освіти або вибіркові навчальні дисципліни — це дисципліни,

які вводяться ЗВО, а також кафедрами вишу з метою задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб студентів, посилення їх конкурентоспроможності, врахування регіональних потреб тощо. Перелік дисциплін вільного вибору студентів для певного рівня вищої освіти за циклами загальної підготовки є уніфікованим для всіх спеціальностей (напрямів підготовки) університету. Вибір дисциплін варіативної частини освітньої програми студент здійснює самостійно. Нормативний зміст освітньої програми з будь-якої спеціальності визначається стандартом вищої освіти, а варіативний – випусковою кафедрою (зазначений в освітній програмі). Вибіркові дисципліни професійної та практичної підготовки визначають характер майбутньої діяльності; сприяють академічній мобільності студента та його особистим інтересам, дозволяють здійснювати впровадження спеціалізацій в межах базової спеціальності з метою формування компетенції здобувача відповідно до вимог сьогодення.

В умовах сьогодення значно зростає роль самоосвіти, а її організація передбачає зв'язок з майбутньою практичною діяльністю вчителя початкових класів. Вона може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та в різних формах (індивідуальна, колективна, групова). Можливість самостійно обирати зміст і форму цих заходів дає можливість студентам самостійно будувати свою освітню траєкторію.

Серед сучасних самоосвітніх технологій і методів онлайн освіти (e-learning) виокремлюють мобільне навчання (m-learning), соціальні мережі (social networks), онлайн коучинг (e-coaching), корпоративні блоги, корпоративні онлайн бібліотеки (wikis). Всесвітня мережа допомагає підвищувати професійну компетентність, сприяє саморозвитку та самовдосконаленню особистості. Це — величезний ресурс і невичерпні можливості для підвищення професійної компетентності майбутніх педагогів.

Важливу роль у організації самоосвіти відіграють також різні різноманітні освітні платформи. Це й відома нам EdEra, де зібрано сучасний освітній контент: відеорекомендації, освітні спецпроекти та спеціальні відеорубрики для педагогів і не тільки. І новостворена

платформа НУШ, на якій розміщено корисні методичні матеріали не лише для вчителів початкових класів, а й для батьків. Особливої популярності сьогодні набирає й платформа масових відкритих онлайн-курсів «Прометеус». Вдало спланована самоосвіта майбутнього вчителя початкових класів сприяє його фаховому зростанню, розвиває, ініціативу і творчість педагога, дає можливість результативно застосовувати інноваційні форми і методи формування загальних та фахових компетенцій.

Таким чином, побудова індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки має такі цілі: ефективне оволодіння навчальним матеріалом, розвиток практичних умінь і навичок, формування компетентностей; формування уявлень здобувача вищої освіти про його особисту роль як суб'єкта освітньої діяльності; оволодіння способами управління пізнавальною діяльністю та задоволення освітніх інтересів і потреб; розвиток когнітивно-комунікативних умінь оволодіння інформацією; розвиток умінь самоконтролю та рефлексії, що дають змогу й надалі самостійно коригувати навчання за вибраною траєкторією; розвиток співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25.02.2021).
2. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Зелюк, В. В. (2016). Нова школа: новий учитель. Постмедотика. №2.
4. Коростіянець, Т. (2019). До постановки проблеми індивідуальних освітніх траєкторій студентів у вищій школі. Інноваційна педагогіка. Вип. 19. Т. 2.
5. Краснощок, І. (2018). Індивідуальна освітня траєкторія студента: теоретичні аспекти організації. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 60. Т. 1.
6. Професійний стандарт вчителя початкових класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/reform/61636/>.

КРАЄЗНАВЧА ОСВІТА В СИСТЕМІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Шевченко З.М.

вчитель історії вищої категорії, методист, заклад загальної середньої освіти №210 Оболонського району м. Києва

Українська нація та київська територіальна громада поєднані споконвічним зв'язком системи «суспільство-природа». Відродження та боротьба української нації відбувається не лише на фронтах війни, а й в першу чергу у формуванні патріотично свідомого українця-громадянина, який формується через освітні методики краєзнавчої роботи в системі Нової Української Школи.

Ключові слова: патріотичне виховання, українська природа, історичний зв'язок.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Реформа середньої ланки національної освіти України передбачає запровадження глибинних підходів щодо патріотичного виховання підростаючого покоління українців. В першу чергу це стосується модулів суспільствознавчих та соціогуманітарних наук: «Історія України в контексті світової історії» та «Історичне краєзнавство» (києвознавство). Останнє є факультативною варіативною складовою у програмах Нової Української Школи (далі – НУШ) у закладах загальної середньої освіти у м. Києві. Це пов'язано із тим, що виключно історична освіта відіграватиме провідну роль у недопущенні розповсюдження антиукраїнських та українофобських течій та ідеологій в новому українському суспільстві, яке буде повноцінно інтегроване в єдиний європейський політико-освітній та гуманітарний простір.

Перші паростки запровадження в систему середньої освіти патріотичного виховання, яке мало спрямування щодо любові до власної природи, історії та культури на рівні м. Києва були ще у 2001 р. Тоді у школах міста був впроваджений інтегрований курс «Мій Київ: історія, культура, географія», який пізніше був іменованій, як факультатив «Мій Київ». Протягом нетривалого часу відповідному курсу навчання не було належної уваги і лише у Зкладі загальної середньої освіти №210 Оболонського району м. Києва постійно викладається у вигляді факультативу «Києвознавство».

Зараз можна констатувати, що під час реалізації освітньої реформи та запровадження НУШ відбувається ренесанс краєзнавчих студій та освітніх програм щодо вивчення навколишнього природного середовища міста Києва, його історико-культурної спадщини, розвиваються методичні центри її інтерпретації серед учнівської молоді. Це насамперед такі заклади позашкільної освіти, як «Київський центр дитячо-юнацького туризму, краєзнавства та військово-патріотичного виховання» та відповідні райони у м. Києві Центри туризму та краєзнавства учнівської молоді. Провідну роль у еколого-патріотичному вихованні відіграє Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти та науки України у м. Києві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерпретація природної та історико-культурної спадщини лише набирає популярність та відображення у сучасній публіцистиці. Перші освітні видання краєзнавчих студій для потреб середньої столичної освіти вистукані у наступних навчальних джерелах [1, с. 18–24; 2, с. 85–90]. В рамках співпраці із Державною екологічною академією післядипломної освіти та управління, авторкою впроваджується педагогічна технологія інтерпретації природної та культурної спадщини при викладанні історичних та краєзнавчих предметів [3, с. 65].

Виділення не вирішених частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Для сучасної національної системи середньої освіти України у Концепції НУШ визначений наступний перелік наукових та практичних завдань, які покладаються на соціогуманітарні шкільні предмети (модулі), а саме:

➤ обґрунтування навколишнього природного середовища для української нації, як основи її генетичного розвитку, яке визначається територіально (просторово) із урахуванням історико-культурних та геополітичних факторів реальності;

➤ впровадженням патріотичної концепції національного виховання поваги до природного та культурного середовища (україноцентричний підхід) через туристсько-краєзнавчі подорожі, екскурсії до визначних пам'яток природи та антропосфери, музеїв природи, національних парків, біосферних заповідників, заказників, поряд з якими відбувалися значущі історичні події, які залишили відбиток в історичній та екологічній пам'яті української нації;

➤ експериментальним полігоном апробації патріотичних концепцій освітніх краєзнавчих студій обираємо Оболонський район м. Києва, як така просторова одиниця столиці України, яка має величезну кількість природних, антропогенних, історичних та культурних пам'яток.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Центр туризму та краєзнавства учнівської молоді Оболоні проводить ряд освітніх патріотичних заходів із краєзнавчого вивчення природи, історії, культури та мистецтва на території району. Найбільш популярними серед учнівської молоді є краєзнавча квест-гра «По вулицях ходила ...», змагання із спортивного орієнтування, функціонують секції із екологічного краєзнавства, природничої географії, історії, туризму та рекреаційної діяльності.

При організації освітньо-краєзнавчих заходів на території Оболонського району детально вивчається географія, топографія, історія природних та антропогенних об'єктів. Найбільшою природною домінантою північної частини м. Києва є каскад озер Опечень. Гідрографічній мережі у 2016 р. було повернуто її літописну історичну назву – басейн ріки Почайна. Це неперевершена історична та екологічна подія, яка повернула із забуття найбільш відому та сакральну річкову мережу столиці України. З точки зору історії забудови Оболоні, її інфраструктурного розвитку, природно-географічних особливостей, територіальна громада іменує її Міжозер'ям. І дійсно, вивчаючи картографічні джерела, приходимо до висновків, що квартали (мікрорайони) Оболонського району омиваються зі сходу дніпровськими затоками: Лукове (Верблюд), Собачее Гирло, Оболонь та Наталка. Західними природними межами є озера Вовкувате, Вербне (Дзеркалка), Йорданське, Кирилівське, Андріївське (Богатирське, Пожежне), Пташине, Луг,

Мінське та Редчине (Міністерка). Біля озера Йорданського будується природний парк. Це стає традиційним місцем історичних фестивалів та релігійно-сакральних івент-заходів. Встановлений анотаційний хрест-меморіал, який сповіщує про місце витоку ленинської річки Почайна. Збудована каплиця Усіх Святих Київських. Відповідна дестинація є центральним об'єктом наукових досліджень учнівської молоді Оболонського району, що захищаються у відповідних відділеннях Малої академії наук України.

Екскурсійна діяльність та її маршрути також проходить в акваторії басейну річки Почайна-Опечень. Учням пропонуються патріотичні освітні екскурсії до Пам'ятника хреста старшинам армії УНР, що знаходиться на території церкви Ікони Божої Матері «Неопалима Купина». На цьому ж екскурсійному маршруті учні відвідують меморіали героям-пожежникам біля Пожежного депо, де розташовується відомчий музей пожежної техніки. Неподалік від установи учні вшановують пам'ять учасника ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС Леоніда Телятнікова, біля однойменного пам'ятного знаку, анотаційна дошка якого повідомляє про рішення Київської міської ради про іменування площі на честь героя-рятівника м. Києва.

Російсько-українська війна наклала відбиток на тематику патріотичних екскурсій районом міста. На виконання національних законів про декомунізацію та деколонізацію топонімії м. Києва з'явилися наступні патріотичні дромоніми: вул. Героїв Полку «Азов», вул. Левка Лук'яненка, просп. Володимира Івасюка тощо. На вулиці Героїв Азову учням демонструється меморіальна дошка на честь Героїв війни, які загинули при виконанні військового обов'язку у Добровільчому батальоні «Азов».

Декомунізація торкнулося й питання військово-патріотичного виховання в мережі шкільних музеїв бойової слави. Вони були реформовані та переформатовані із радянських пропагандистських наративних виставкових залів до національно-патріотичних кластерів сучасної національної освіти. Так, наприклад, Заклад загальної середньої освіти №210 Оболонського району м. Києва проєктує в своїх рекреаціях народознавчу світлицю, що демонструватиме ідеї української нації, неперевершення української природи, культури та народного мистецтва.

Значна увага в краєзнавчій освіті в системі НУШ повинна приділятися вивченню природних та заповідних територій. Окрім великих акваторій гідрографічних об'єктів Оболонський район та прилеглі урочища мають значний еколого-освітній потенціал орографічних та природно-заповідних об'єктів: ландшафтний парк «Наталка», вулиця Оболонська набережна, сквери на вул. О. Архіпенка, зелена зона біля райдержадміністрації, Пуща-Водиця із осередками Голосіївського національного парку. Надзвичайну історико-культурну цінність і освітній потенціал мають парки «Кинь-Грусть», «Крістєрова гірка», «Березовий гай», природні та антропогенні оселища Національного еколого-натуралістичного центру МОН України тощо.

Велике патріотичне значення у формуванні освітньо-краєзнавчих студій навчання займають муралі Оболонського району. Найбільш ексклюзивним є мурал на території мікрорайону №3 Оболоні, який візуалізує історію археологічних досліджень родини вчених Шовкоплясів (переслідувалися під час тоталітарного режиму), унікальні природні об'єкти та явища, що спостерігалися на території урочища. Мурал, що показує архітектурні перлини м. Києва знаходиться неподалік станції метро «Мінська». Він постійно є в програмах освітньо-краєзнавчих квестів та еколого-велосипедних маршрутів по території Оболонського району. Релігійні муралі можна знайти на Оболонській набережній та на вул. Володимира Івасюка.

Кластерами краєзнавчої освіти та патріотичного виховання є парк Почайна, парк Наталка, Пуща-Водиця, Пуща-Озерна, екологічні атракції та дестинації дубів Крістєра, Тараса Шевченка, дуб «Бай-бай», долини струмків Бережанський, Коноплянки, ставків Кулик та Кинь-Грусть. У відповідних локаціях проводяться лекторії з історії та географії місцевостей, учнями готуються реферативні дослідження із історичного та екологічного краєзнавства (києвознавства).

Важливим етапом роботи краєзнавчої освіти стають соціальні мережі Facebook та Instagram. Контент відповідних пабліків надає виключну історико-краєзнавчу та освітньо-рекреаційну туристську інформацію про унікальні та ексклюзивні об'єкти природної та культурної спадщини Оболонського району м. Києва, де зазначаються авторські

учнівські світлини, анотації (пости), в яких обов'язково їде прив'язка та проводяться паралелі із сучасною політичною історією України, боротьбі української нації за власну державність та відстоювання свого споконвічного прагнення до європейської та атлантичної спільноти.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Краєзнавча освітня студія, яка сформувалася на базі Закладу середньої освіти №210 Оболонського району м. Києва розвиває патріотичні почуття до місцевої природи, історії, культури, техносфери. Таким чином виховується національно освічений та свідомий українець-громадянин. Через участь у краєзнавчих квестах, києвознавчих екскурсіях та мандрівках визначаються історико-природні ексклюзиви, які повертаються до публічного простору української столиці. Вони були навмисно забуті, знищені та викреслені із географічних та історичних карт, свідомості. Але генетично вони були завжди присутніми в ідеях, діях, акціях українських істориків, географів, митців, мислителів, патріотичних діячів від найдавніших часів до сьогодення.

Патріотична діяльність через PR-краєзнавчі квести, фестивалі, івенти, відроджують історичний та екологічний етногенез української нації та його географічний простор із унікальними ексклюзивами навколишнього природного та історико-культурного середовища. Це лише початок відповідного шляху відродження відповідного освітнього напрямку, на якому базується сучасна нова українська національна школа.

Список використаних джерел

1. Мій Київ: Історія. Культура. Географія. 5 клас: Підручник для 5 класу загальноосвітньої школи. К.: Видавництво «АДЕФ-Україна», 2001, 196 с.
2. Мій Київ: 5 клас. навчальний посібник / Ю. Комаров, П. Комарова, І. Алексеєнко, С. Атаманенко. Київ: Сім кольорів, 2008. 144 с.
3. Шевченко З.М. Інтерпретація природної та культурної спадщини вулиці Оболонська набережна міста Києва. Інноваційні аерокосмічні технології в екологічному моніторингу. Матер. наук.-техн. конф. (Київ, 24–25.04.2018 р.). Київ. 2018. С. 65-66.

STEM-ТЕХНОЛОГІЇ У ГУРТКАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ

Трегубова Л.А.,

*директор комунального закладу
«Чернігівська обласна станція юних натуралістів»*

Стрімкий розвиток економіки, науки та техніки вимагає виховання і створення нових фахівців шляхом трансформації системи освіти, яка має відповідати вимогам та потребам сучасності. Тож, фундаментом розвитку інноваційної економіки України виступає освіта.

Пріоритетне місце в сучасних тенденціях розвитку системи освіти посідає STEM-освіта, яка стала стратегічним напрямом для забезпечення майбутнього розвитку освітніх систем, саме через свою орієнтованість на практичну і дослідницьку діяльність.

На сьогодні елементи STEM-освіти активно впроваджуються в різних освітніх закладах України, зокрема в позашкільні.

STEM (від англ. Science – природничі науки; Technology – технології; Engineering – інжиніринг, проектування, дизайн; Mathematics – математика) – термін, який означає сучасну освітню парадигму в розв'язанні питань освітньої політики та формування навчальних програм на основі інтеграції природничо-математичних дисциплін і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТО). Основний принцип STEM-освіти – інтеграція наук, яка дозволяє шляхом модернізації змісту й обсягу навчання формувати компетентності сучасної людини.

Освітній простір комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» відкритий для впровадження і розвитку STEM-технологій в гуртках еколого-натуралістичного профілю, бо вбачає в цьому інноваційний підхід до вивчення природи.

Для якісної реалізації STEM-освіти в закладі, керівники гуртків стали активними учасниками різноманітних тренінгів та семінарів, таким чином, вони підвищили свою кваліфікацію в галузі STEM-інновацій і технологій.

Інтеграція STEM-технологій в гуртках комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» відбувається

наступним чином:

Використання на заняттях доповненої реальності. Керівники гуртків є активними користувачами додатку доповненої реальності (AR-додаток) Arloopa. Таким чином, вивчення природних об'єктів стає більш цікавим і захопливим. Наприклад, здобувачі освіти можуть використовувати AR-додатки для перегляду різних видів рослин і тварин та їх внутрішньої будови.

Організація науково-дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці. Земельна ділянка дозволяє проводити експерименти та дослідження в реальних умовах, це робить навчання цікавим та інтерактивним, що є основним принципом STEM-технологій. Здобувачі освіти вчать аналізувати отримані дані та робити висновки. На навчально-дослідній земельній ділянці станції проводиться різноспрямована діяльність, зокрема: вирощування аборигенних та інтродукованих видів рослин різних форм та впровадження нових агротехнічних принципів догляду за рослинами. Здобувачами освіти в різних відділах навчально-дослідної ділянки проводяться дослідження, зокрема: вплив позакореневого підживлення рослин розчином борної кислоти на врожай помідорів, порівняльна оцінка сортів полуниці, біотестування ґрунту, вивчення різних способів живцювання магонії падуболистої, вплив видалення насінників у петунії гібридної на тривалість цвітіння та інші.

Створення макетів органів людини. Створення моделей сприяє розвитку просторового мислення та моторики, а проектна діяльність водночас об'єднує науку, технології, інженерію та математику, що є основою STEM-освіти. Наприклад, вивчаючи тему «Серцево-судинна система», здобувачі освіти спочатку вивчають структуру серця та основні кровоносні судини, потім малюють схему серцево-судинної системи, а вже потім визначившись з усіма етапами

конструювання серцево-судинної системи виготовляють її макет (Рис. 1). Таким же чином, відбувається і створення інших систем людського організму.

Рис. 1. Виготовлення макета серцево-судинної системи на занятті гуртка «Основи біології»

Робота з природним матеріалом як елемент STEM-освіти. Робота з природним матеріалом дозволяє здобувачам освіти зрозуміти природні процеси, розвивати навички спостереження, критичного мислення і творчості. Наприклад, створення гербарію, вивчення природних барвників (Рис. 2), виготовлення природних музичних інструментів. Також, педагогами станції проводяться різноманітні майстер-класи з використанням природного матеріалу: плетіння купальського віночка, виготовлення ароматичного саше, створення букетів в спіральній техніці, складання монохромних букетів, оформлення квіткових композицій, виготовлення сувенірів і картин з сухоцвітів.

Виготовлення виробів з вторинної сировини — чудовий спосіб залучити вихованців гуртків до творчості, що зі свого боку сприяє розвитку критичного мислення, інноваційних

Рис. 2. Створення малюнка на екоторбинці шляхом відтискування соку з рослин

навичок та екологічної свідомості серед здобувачів освіти, при цьому забезпечуючи економію ресурсів. Наприклад, виготовлення цікавих речей з вторинного матеріалу за допомогою ПЕТ-пляшок, макулатури, скляної тари, яєчних лотків (Рис. 3.) та інших.

Рис. 3. Картина «Кролик» виготовлена з вторинного матеріалу

Використання платформи YouTube як ефективного інструменту STEM-освіти. Перевагами використання платформи YouTube під час занять гуртків є доступність і гнучкість. Відео майстер-класи, віртуальні екскурсії ботанічними садами,

дендропарками, заповідними територіями й просто корисні мінізаняття доступні здобувачам освіти у будь-який час та з будь-якого місця, що дозволяє вчитися в зручному темпі.

Таким чином, використання STEM-технологій у гуртках еколого-натуралістичного профілю є інноваційним підходом до вивчення природи, що сприяє розвитку технічних та наукових знань, критичного мислення та екологічної свідомості серед здобувачів освіти. Використання STEM-технологій та інтерактивних методів навчання дозволяє підготувати молоде покоління до розв'язання екологічних проблем та збереження навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації /

Н.І. Поліхун, К.Г. Постова, І.А. Сліпухіна, Г.В. Онопченко, О.В. Онопченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.

2. Сальник І., Фоменко О. Особливості використання STEM-проектів при вивченні природничих дисциплін. Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 21 квітня 2023 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 405 с.

3. Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 01.08.2023 №21/08–1242 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» URL: https://drive.google.com/file/d/1XohXNsGS5xfSqFlxyen_QKZJ0ifi1HFj/view.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кремінь Оксана,

*завідувачка відділу
екології та природоохоронної роботи
Комунального закладу позашкільної освіти
«Закарпатський обласний центр
дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН»
Закарпатської обласної ради*

Величканич Ольга,

*завідувачка відділу
біології та експериментальної роботи
Комунального закладу позашкільної освіти
«Закарпатський обласний центр
дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН»
Закарпатської обласної ради*

Формування національних і моральних цінностей здобувачів освіти в Комунальному закладі позашкільної освіти «ПАДІЮН» є важливим аспектом виховання всебічно розвиненої особистості. Адже саме заклади позашкільної освіти мають унікальні можливості для розвитку національної свідомості та патріотизму.

Нині, коли в Україні обрано курс на побудову гуманного демократичного суспільства, питання національного і морального виховання виходять на одне з перших місць у системі виховання.

Пріоритетними напрямками виховання в нашому закладі є:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі – правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну;
- виховання духовної культури особистості; створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Моральні почуття дитини формуються й розвиваються під впливом фактів і явищ навколишнього середовища, художньої літератури, телебачення, соціальних мереж.

Завдання педагогів – спрямувати ці впливи на правильний шлях, на спонукання вихованців до вияву найбагатіших переживань громадської честі, справедливості, любові до Батьківщини, до народу, до праці на благо суспільства.

В.О. Сухомлинський наголошував на тому, що необхідно займатись моральним вихованням дитини, навчати «вмінню відчувати людину».

Василь Олександрович говорив: «Ніхто не вчить маленьку людину: «Будь байдужим до людей, ламай дерева, попирай красу, вище за все став своє особисте». Все діло в одній, дуже важливій закономірності морального виховання. Якщо людину вчать добру – вчать уміло, розумно, вимогливо – в результаті буде добро. Вчать злу (дуже рідко, але буває і так), в результаті буде зло. Не вчать ні добру, ні злу – все одно буде зло, тому що і людиною її треба зробити».

Система національних і моральних цінностей в українців сформувалася здавна, у сім'ї, родині, під впливом звичаїв та традицій. На їх основі впродовж віків у нашого народу культивувалися гуманізм і любов до рідної землі, патріотизм і громадянський обов'язок, волелюбність і самовідданість, шанобливе ставлення до батьків.

Завдання педагога-позашкільника – створити в дитячому колективі такі відносини,

при яких би дитина переживала задоволення від того, що вона своїми вчинками, поведінкою приносить радість людям, творить добро для них. Це – азбука національного і морального виховання.

В КЗПО «ПАДІЮН» ефективно застосовуються наступні підходи та методи для формування національних і моральних цінностей здобувачів освіти в сучасних умовах:

1. Патріотичне виховання через екологічні проекти

Залучення вихованців гуртків до проектів, пов'язаних з вивченням об'єктів природо-заповідного фонду Закарпаття, доглядом за парками та скверами, відновленням природних територій допомагає сформувати почуття відповідальності за природу рідного краю. Це сприяє розвитку любові до рідної землі та гордості за її природні багатства. Зокрема, вихованці гуртків працювали над наступними проектами: «Вивчення пам'яток природи та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва міста Ужгород», «Вивчення вікових дерев міста Ужгород» та «Вивчення пізньоцвіту осіннього в урочищі «Пасіки» Ужанського національного природного парку».

2. Вивчення національної природної спадщини

Організація екскурсій, походів та експедицій до національних парків, заповідників, історичних та природних пам'яток дозволяє гуртківцям глибше пізнати природну та культурну спадщину своєї країни. Це сприяє формуванню екологічної свідомості та національної ідентичності. Так, традиційно проводяться екскурсії до Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Тиводара Легоцького, Мукачівського замку «Паланок», Долини нарцисів, Національних парків «Синевир», «Зачарований край», палацу Шенборна та замку Сент-Міклош тощо.

3. Волонтерські програми та акції

Участь у волонтерських акціях, спрямованих на прибирання територій, посадку дерев, збереження рідкісних видів рослин і тварин, допомагає молоді відчути свою причетність до збереження національної спадщини. Волонтерська діяльність розвиває почуття спільності та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Педагоги та вихованці гуртків щороку долучаються до:

– прибирання від сміття берегів річок і озер в рамках Міжнародної екологічної

акції «World Cleanup Day», присвяченої Всесвітньому дню прибирання, що реалізується завдяки Всеукраїнському молодіжному руху «Let's do it Ukraine»;

– висаджують саджанці дерев до Всесвітнього дня лісів;

– проводять майстер класи для дітей з обмеженими можливостями у Реабілітаційному центрі «Дорога життя»;

– відвідують притулок «Барбос» в рамках Всеукраїнської акції «Гуманне ставлення до тварин» – під гаслом: «Допоможи чотирилапому другу!»;

– здають на утилізацію батарейки;

– виготовляють окопні свічки;

– організують благодійні ярмарки на допомогу нашим Захисникам;

– збирають пластикові кришки з пет-пляшок і передають волонтерам для виготовлення протезів для воїнів ЗСУ.

4. Співпраця з екоактивістами, науковими установами, громадськими організаціями та місцевими громадами

Педагоги еколого-натуралістичного напрямку «ПАДІЮН» активно співпрацюють з громадськими організаціями для реалізації спільних екологічних проектів. Зокрема, плідною є співпраця з ГО «Інститут еколого-релігійних студій», спільно з якою проводяться різноманітні екологічні конкурси («Рятуймо природу в часі війни», «Дивовижні тварини сакральних споруд», конкурс методичних розробок «Інновативні методики екоосвіти»). Також організація надає юннатам і педагогам навчальну і літературу, розмальовки, ігри на екологічну тематику, обладнання для спостережень за птахами і комахами в природі. Це сприяє розвитку соціальної активності та громадянської свідомості вихованців.

5. Використання сучасних технологій та соціальних мереж

Створення та підтримка екологічних блогів, сторінок у соціальних мережах, участь в онлайн-конкурсах та акціях дозволяє залучати ширше коло молоді до екологічних ініціатив. Це сприяє поширенню екологічних знань та національних і моральних цінностей у сучасному інформаційному просторі.

На офіційній сторінці закладу (<http://www.padiun.net/>) та соцмережі Facebook («Екологи КЗПО «ПАДІЮН») висвітлюється робота еколого-натуралістичного напрямку, участь юннатів у конкурсах і проектах та анонси заходів.

6. Освітні програми та тренінги

Проведення освітніх програм, тренінгів, семінарів та майстер-класів на теми охорони довкілля, сталого розвитку та національних традицій у взаємодії з природою сприяє підвищенню екологічної грамотності та формуванню національної самосвідомості.

Традиційно в закладі проводяться наступні заходи:

– екотренінги: «Я – екологічно свідомий громадянин України», «Майбутнє лісу – у твоїх руках», «Енергозбереження в побуті», «Знавці природи» тощо;

– майстер-класи: «Друге життя старим речам!», «Замість ялинки – святкова композиція», «Щедра годівничка», «Виготовлення листівок на захист первоцвітів», «Кращий діючий контейнер для батарейок», «У світі кам'яних фантазій», «Поробки з переробки» і т.д.;

– семінар «STEM-освіта і сьогодення»;

– засідання методичних днів, на яких педагоги закладу діляться досвідом з формування екологічної компетентності вихованців та готовності до раціональної діяльності в природі.

7. Тематичні заходи та творчі конкурси

Організація тематичних вечорів, виставок, конкурсів малюнків, фотографій, есе

на екологічну тематику з акцентом на національні природні багатства сприяє розвитку творчих здібностей та національної свідомості серед молоді.

В рамках тематичних тижнів проводяться фото вернісажі: «Моя весняна квітка», «Дива Закарпаття», «Птахи рідного краю», «Стежинками лісу».

Проведено «STEM-тиждень – 2024» у рамках фестивалю «STEM-весна – 2024» та дитячу екологічну конференцію «Зелений фронт».

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що гуртки екологічного напрямку в закладах позашкільної освіти відіграють важливу роль у формуванні національних та моральних цінностей. Вони сприяють розвитку екологічної свідомості, відповідальності, любові до рідної природи та гордості за національні досягнення. Комплексний підхід до екологічного виховання, включаючи проекти, освітні програми, волонтерську діяльність та співпрацю з місцевими громадами, дозволяє створити сприятливе середовище для формування патріотично налаштованої та екологічно свідомої молоді.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Макосій Дмитро Іванович,

директор Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, пріоритетним завданням нашої держави є національно-патріотичне виховання дітей та молоді, як невід'ємної частини національної безпеки. Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина – патріота України, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. В часи воєнної загрози складовою частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Військово-патріотичне виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, Збройних Сил України, інших силових структур.

В часи воєнних дій робота позашкільного навчального закладу з національно-патріотичного виховання вимагає впровадження у діяльність закладу якісно нових методів і технологій національно-патріотичного виховання, які спрямовані на формування у дітей почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Керівники та вихованці закладів позашкільної освіти міста Одеса та Одеської області долучаються до формування національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти та виховання проводить зі своїми вихованцями, а також із учнями та вихованцями закладів шкільної та позашкільної освіти центрів позашкільної роботи в режимі онлайн і офлайн проводить Всеукраїнські заходи, тематичні заняття,

з використанням відеоматеріалів, виставки малюнків, поробок національно-патріотичного спрямування. У червні 2023 року до Дня Конституції України за підтримки голови Одеської обласної ради Григорія Діденка, разом з представниками Донецького обласного еколого-натуралістичного центру еколого-натуралістичний підрозділ організував Квест «Все буде Україна!». Учасники Квесту, виконуючи нескладні завдання дізнавалися цікаві факти з історії України, народних, рослинних, тваринних традицій, які відрізняють нашу країну від будь-яких інших країн світу. Фіналісти Квесту отримали патріотичні сувеніри та Конституцію України. До Дня Героїв Небесної Сотні та другої річниці повномасштабного вторгнення росії в Україну та 10 річниці російської агресії вихованці еколого-натуралістичного підрозділу переглянули фільми «Люди створюють історію», «Кіборги. Герої не вмирають» та прослухали книжки в аудіоформаті «Таємниці історії маленьких і великих перемог» та «Мої вимушені канікули». Були організовані виховні заходи з переглядом презентацій «Види вибухонебезпечних предметів та заходи безпеки», «Війна та екологія», «Війна очима дітей», «ЛЮТИЙ». Окремо слід виділити напрям роботи, щодо підтримки захисників України, що боронять кордони нашої Батьківщини та наші життя. Плетіння маскувальних сіток та костюмів (кікімор), малюнки-листівки для бійців на фронт, робота з дітьми-переселенцями, догляд за тваринами, чиї господарі були вимушені виїхати з країни, волонтерська допомога по всіх напрямках стали невід'ємною складовою робочих буднів співробітників підрозділу та його вихованців. Педагоги підрозділу здавали кошти для закупівлі дронів, ноутбуків, антидронових рушниць для наших захисників. Під час проведення обласної виставки-акції «Ялинка» (етапи Всеукраїнських конкурсів: «Новорічна композиція», «Український сувенір») здобувачі шкільної та позашкільної освіти області також долучились до підтримки військових. Новорічні та Різдвяні поробки були передані до міської лікарні для

підтримки та привітання військових з новорічними та Різдвяними святами.

З нагоди річниці повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України (24 лютого), з метою вшанування мужності та героїзму Збройних сил України педагоги КЗПО «ОДЕСЬКИЙ ЕНЦ «АФАЛІНА» провели для вихованців гуртків ряд інформаційно-просвітницьких та виховних заходів, з урахуванням обмежень в умовах воєнного часу: виховну годину «Діти проти війни!», тематичну бесіду «Повертайся живим!», дистанційне заняття «Ми Україну зможемо врятувати, наш дух і силу не здолати!», цикл дистанційних занять «Уроки мужності», заняття «Ні війні!», «Стоп війна!», «Діти за мир!», конкурс-виставку «Люби, шануй, захищай!».

Вихованці КЗ «Березівський міський ЦДЮТ» Березівської міської ради брали участь в таких національно-патріотичних акціях: благодійний ярмарок «Разом до Перемоги», на якому вихованці центру зібрали 4165 грн (кошти були передані 503-му окремому батальйону морської піхоти, 2 роти, на придбання автомобілю для виконання оперативних завдань та зберігання максимальної мобільності на передовій); благодійна патріотична акція вдячності Воїнам – «Український оберіг, щоб від куль завжди беріг» (виготовили та передали українським воїнам 3-ої окремої бригади 503-го окремого батальйону, які знаходяться на передовій – «лялечки-пеленашки», «птахи-обереги», брелки з бісеру, малюнки та листи з подяками за мужність і захист); розфарбували гільзи (передані з 35-ої окремої бригади морської піхоти імені контр-адмірала Михайла Остроградського) для благодійного аукціону, приуроченого до Дня захисників і захисниць України; благодійна патріотична акція «Новорічний подарунок для воїнів». Педагогічний та учнівський колективи Центру долучилися до виготовлення окопних свічок. Брало участь у Всеукраїнському фестивалі мистецтв «Військові обереги від Святого Миколая».

Важливим аспектом виховної діяльності в КЗ МЦДТ Білгород-Дністровської міської ради стала робота у напрямі волонтерства та благодійності. Організовано та проведено акцію «Кілограм добра» для мешканців деокупованих територій, збір коштів на допомогу постраждалим від підриву дамби на Херсонщині, комплекси психологічних

тренінгів, видачу гуманітарної допомоги для жителів міста та району, чергування в пункті незламності, збір та відправлення на передову посилок для наших захисників, виготовлення окопних свічок. Були проведені онлайн-челенджі «Це_українське», «Україна_прапорить», челендж до Дня української хустки, онлайн-акції «Година Землі», «Запали свічку пам'яті», просвітницькі інсайти «Кобзаревий Vibe», «Чорнобиль не має минулого часу», до Дня Конституції України, витинанковий флешмоб, онлайн-проект «Сила української жінки». Спільно з Управлінням освіти та закладами освіти міста провели 3 благодійні ярмарки на підтримку ЗСУ, флешмоб «Рік незламності», Міський етап Всеукраїнської гри «Сокіл» («Джура»), Вишиванковий флешмоб «Український піксель».

На базі Болградського ЦДЮТ Болградської міської ради були проведені заходи національно-патріотичного виховання: Всеукраїнський багатожанровий дистанційний фестиваль-конкурс мистецтв «Україна єдина», відбірковий етап міжнародного фотоконкурсу «Наша культурна, історична та природна спадщина – привабливий туристичний напрямок», національно-патріотична акція «Привітання військовослужбовців в зоні проведення операцій об'єднаних сил», Всеукраїнського дитячого літературного конкурсу «Я – майбутнє України».

КЗ позашкільної освіти СЮН Ізмаїльської міської ради проведені пізнавальний захід «Прапор України», виховна година «Обереги моєї Батьківщини», виховні заходи «З Україною в серці», «Від минулого до майбутнього»; вікторина «Чи знаєш ти свій рідний край», екскурсії до Ізмаїльського історико-краєзнавчого музею Придунав'я, по екологічній стежині, Музею живої природи СЮН за темами: «Природа Придунав'я», «Дунайські плавні», «Рослини-символи України».

У КЗ ЦДЮТ Кодимської міської ради проводилися благодійні акції та ярмарки дитячих робіт «Поділись добром, діти – дітям», «Разом до перемоги», «Світ дитячої творчості» до дня міста, «Майстерня добрих справ», «Нашим рідненьким речі тепленькі». Кошти були передані на потреби воїнам ЗСУ. Також вихованці Центру взяли участь у патріотичних заходах: флешмоб в рамках тижня громадянського суспільства «Різнобарвна Одещина», акція пам'яті «З янголом на

плечі», флешмоб «Нематеріальна Спадщина України», «Не Борщем Єдиним», конкурс малюнків «Державність в кожному з нас» до Дня Державності України. Вихованці долучились до екологічно-соціального проекту «Кришечки збери — Україні допоможи», дана акція вирішує одразу дві проблеми: екологічну (як збір пластику для його переробки замість відправки на загальні звалища сміття) і соціальну (допомога воїнам в протезуванні).

Національно-патріотичні заходи проведені в ЦДЮТ Куяльницької сільської ради присвячені Міжнародному дню миру під гаслом «Право народів на мир», Дню захисника України та Дню українського козацтва «Подорож козацькими стежками»; Дню Гідності та Свободи, тематичні бесіди та лекції «Герої нашого краю – патріоти України, єдиної суверенної держави». Пройшли акції «Допомога дітям сходу України», «Подаруй оберіг для воїна» та Всеукраїнська акція «Засвіти свічку» до Дня пам'яті жертв голодомору. Вихованці долучилися до конкурсу малюнків «Україна – єдина країна» до Дня Соборності України, конкурсу авторського вірша «Поетичний олімп рідного краю» до фотовиставки «Подвиги сучасних захисників України».

Цікаву форму роботи в русі патріотичного виховання представили педагоги ЦПО Овідіопольської селищної ради. Вони з'ясували, що національно-патріотичному вихованню у гуртковій роботі, в значній мірі, може сприяти колекціонування поштових марок та використання філателістичного матеріалу. Така форма роботи розвиває світогляд дитини, особистість, урізноманітнює дитячий відпочинок. Діти прагнуть більше дізнатися про марку, чому вона присвячена, хто зображений та інше. Таке прагнення є чарівною особливістю марок, і тому колекціонування має бути в арсеналі сучасної педагогіки. Колекціонування марок – один з тих напрямків, де діти і дорослі беруть участь на рівних – спільність захоплення зміною усталені уявлення про вікові обмеження. Спільні емоційні переживання сприяють зміцненню сімейних стосунків, допомагають батькам м'яко впливати на становлення особистості. Прикладом може бути випуск та погашення власних марок, присвячених дитячій творчості під час плетіння маскувальних сіток у волонтерському центрі «Україна

переможе», який працює в закладі. З початком повномасштабної війни росії проти України вихованці щоденно плели сітки, дуже часто разом з батьками. Дитяча уява на сітках малювала різноманітні рослинні узори, але найчастіше птахів та тварин. Так виникла ідея випустити поштові марки за програмою «Власна марка» із плетеними дитячими малюнками на маскувальних сітках. Випуск власних марок був присвячений Дню захисту дітей. В актовій залі Овідіопольської селищної ради відбулося погашення цих марок. На заході були присутні діти, батьки, представники громадських організацій, керівництво громади. Гуртківці отримали філателістичні сувеніри, які будуть нагадувати про складні часи, на які припало їхнє дитинство.

У Будинку дитячої та юнацької творчості відділу освіти, молоді та спорту, культури та туризму Окнянської селищної ради пройшли змістовні заходи з патріотичного виховання: бесіди, години спілкування, презентації на тему «Традиційні свята українців», «Зима, яка змінила нас...», «Моя мова – солов'їна!», «Небесна сотня: Герої не вмирають», «Моя Україна – соборна, вільна», «Небесна сотня у наших серцях», «Одещина – мереживо казкове», «Україна вишивана в серці», «Моя сорочка вишивана», «Рушник вишиваний», фотоконкурси до державних свят «Україна – це ми!» (до Дня Соборності), інформаційно-просвітницький проект «Реквієм Небесній Сотні». Вихованці долучились до Всеукраїнського проекту «Крила», який проходить під девізом «Ворогам кришка!».

В травні 2022 року в БДЮТ Окнянської селищної ради було створено об'єднання «Родинна школа волонтерів» керівниками якого є Цеховська А.В та Сайнецька О.В.. Метою Школи є прищеплення у вихованців гуртків Будинку загальнолюдських цінностей: доброти, співчуття, поваги, толерантності, готовності прийти на допомогу; сприяння у вирішенні термінових проблемних ситуацій, формування у молоді активної життєвої позиції, лідерських якостей. Школа об'єднує педагогів, вихованців та їх батьків. Разом вони продовжують в'язати маскувальні сітки (всього їх за 2023 рік зв'язано та відправлено 397 шт.), кікімори – 78 шт., виготовляли окопні свічки (поверх 500 шт.), обереги, сувеніри, аромасвічки, малюнки тощо. За 2023 рік відправлено, разом із закладами освіти, понад 400 посилок через благодійний

фонд «Джерело життя». Тільки під час благодійної акції «Щедрість рідної землі» зібрано 52 тис. гривень, «Секрети Великоднього хліба» – до 50 тис. грив. зібрано учнями та передано до благодійного фонду «Джерело життя» та 68 посилок, які було направлено нашим захисникам.

З метою формування у вихованців патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки педагогами СЮН Ренійської міської ради проведено наступні заходи: День вишиванки; Акції «Подарунок воїну АТО», «Запали свічку пам'яті» (в День вшанування пам'яті жертв голодомору в Україні), «Ангели пам'яті» (до Дня вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні); інформаційні виставки «День Гідності та Свободи» та «З Днем державного прапора, Україно!»; конкурс малюнків до Дня збройних сил України; брейн-ринг «Шляхами козацької слави» до Дня Українського козацтва; віртуальні екскурсії «Моя мала Батьківщина»; вшанування пам'яті Героїв Крут; Цикл бесід та виготовлення патріотичної символіки; виготовлення нагрудних знаків – незабудок, квітки, що символізує вшанування жертв Голодомору; Цикл бесід та виготовлення патріотичної символіки.

Саф'янівською сільською радою в школах проведена волонтерська діяльність (плетіння

дітьми та працівниками шкіл сіток, готування обідів, годування військових); благодійні акції по збору гуманітарної допомоги на підтримку дітей-переселенців та ярмарок «Захисникам і захисницям України від школярів Саф'янівської громади» а також акція по збору допомоги українським воїнам «Великодній настрій захисникам» (де збиралися смаколики, поробки, сувеніри, листи).

Отже, Одещина приймає активну участь у волонтерських проектах, громадській діяльності та організаціях заходів, які спрямовані на реалізацію патріотичного виховання, заохочення вихованців до благодійних, соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів для підтримки воїнів ЗСУ та розвиток України.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки»

2. <https://lpnu.ua/viddil-molodizhnoi-polityky-ta-sotsialnoho-rozvytku/kontseptsiia-natsionalno-patriotychnoho>

3. <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychno-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/>

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сусахіна Людмила,

*виконувач обов'язків директора Полтавського обласного
еколого-натуралістичного центру учнівської молоді*

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії, які виникли у період війни, яку країна-агресор веде проти України, усе більшої актуальності набуває національно-патріотичне виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо [3].

Кожна демократична країна світу прагне до формування у своїх громадян основних цінностей вільного світу. Це – повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включно з правами меншин [3].

Головною метою виховання на сучасному етапі є цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. На цій основі формуються особистісні риси людини, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

В Україні здійснення освіти на основі цінностей не є чимось принципово новим. Місія будь-якого закладу освіти полягає у здійсненні ціннісного орієнтування молодого покоління, а все інше – лише інструментарій для того, щоб допомогти кожному здобувачу освіти бути якомога кращим [1].

Українське суспільство, як ніколи, потребує громадян творчих, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення, на служіння державі та суспільству.

Сучасний зміст виховання дітей та учнівської молоді в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, праці, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації

вихованця із загально визнаними цінностями і якостями та самореалізації його сутнісних сил. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення.

Важливо, щоб кожен заклад освіти став для молодого покоління осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві [1].

Фундаментом процесу виховання в закладі освіти лежить система виховних відносин між педагогами та молоддю, де викладачі на власному прикладі формують у молодих людей чіткі національні та патріотичні позиції, показують, як бути активною людиною у громадському житті та відповідальною за моральне становлення себе як особистості. Національно-патріотичне виховання починається з формування патріотичних поглядів.

Потрібно враховувати, що Україна має давню та величну історію та культуру, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже увійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери [2].

Необхідно розуміти, що серед усіх напрямів виховання лише національно-патріотичне на сьогодні є найважливішою складовою національної безпеки України. Ключовими моментами виховної роботи мають бути історичні аспекти становлення державності, героїка визвольних рухів, славні традиції козацтва, а особливо – дружин княжої епохи, Гетьманського козацького війська, військ Української народної республіки, Січових стрільців, Української повстанської армії.

Сучасне покоління повинно усвідомлювати, що тільки всебічно освічена, вихована,

національно орієнтована людина-громадянин здатна зберегти свою національну ідентичність та забезпечити благополуччя не лише своєї сім'ї, але й цілої країни. Економіка повинна фактично трансформуватися в педагогіку або принаймні навчитися вирішувати педагогічні завдання в процесі виробництва.

Плекання патріотизму – це проблема існування людства і кожної нації, тому що є передумовою будь-якого прогресу – культурного, політичного, соціального, економічного. Народ здавна ставить головну мету виховання – підготувати всебічно розвинену людину, вірного сина чи доньку свого народу, палкого патріота, стійкого громадянина Батьківщини-України. Тому сьогодні феномен патріотизму набув виняткової суспільної значущості [4].

У розвитку моральності важливе місце належить національній свідомості дитини (і зрілої людини). Виділяються щонайменше три етапи, які накладають на цю свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст.

Перший етап (етнічне самоусвідомлення) — першооснова, коріння патріотизму. Етнізація дитини починається з раннього періоду життя в сім'ї, з маминої колискової, з бабусиної казки, з участі у народних звичаях та обрядах, із народної пісні, причетності до народної творчості.

Другий етап (національно-політичне самоусвідомлення) — припадає переважно на підлітковий вік і передбачає усвідомлення себе як частини нації. До найважливіших моментів цього етапу національного виховання належать відновлення історичної пам'яті та формування почуття національної гідності.

Третій етап (громадсько-державне самоусвідомлення) — передбачає формування правильного розуміння понять патріотизму й націоналізму, виховання поваги до національно-культурних цінностей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності [4].

Педагогічний колектив Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді здійснює пошук ефективних нестандартних форм та методів виховання та навчання учнів, які формують національну самосвідомість, прищеплюють любов до рідного краю, свого народу, забезпечують духовний взаємозв'язок поколінь, виховують

повагу до батьків, культури та історії рідного краю.

Основна виховна мета педагогічного колективу Центру – формування і розвиток творчої, соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадською позицією, почуттям національної самосвідомості.

У Центрі ведеться різнопланова діяльність, що направлена на формування духовного, пізнавального, комунікативного, естетичного та фізичного потенціалу особистості учня, на розвиток його суб'єктивності, індивідуальності та творчості. Педагоги постійно знаходяться у пошуку нових форм і методів виховання учнів.

Свою діяльність Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді спрямовує на залучення вихованців до активної діяльності з вивчення природи рідного краю, практичної природоохоронної діяльності, трудове і патріотичне виховання, волонтерську діяльність.

З цією метою наш заклад здійснює освітню, організаційно-масову та інформаційно-методичну роботу, спрямовану на подальший розвиток національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Цій меті підпорядкована робота всіх структурних підрозділів Центру: відділів екології та охорони природи, сільського господарства, біології та методичної роботи, обласного дитячо-юнацького оздоровчого табору «Еколог», Кобеляцької, Шишацької Решетилівської філій та філії у Полтавському районі.

Національно – патріотичне виховання у нашому закладі наповнене наступним змістом:

- формування уявлень про громадянські, демократичні, загальнолюдські, національні норми і цінності; про культуру світової цивілізації та культурну спадщину українського народу;

- формування інтелектуальних умінь: володіння культурою міжлюдських відносин; вільне володіння українською мовою як державною;

- настанови та цінності: усвідомлення взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві; почуття власної гідності, толерантності, плюралізм, домінування гуманістичних принципів; усвідомлення себе як громадянина і патріота України;

➤ досвід участі: повага до своєї культури, рідної мови; доброзичливе і зацікавлене ставлення до культур інших народів, функціональна двомовність.

Для цього випрацювали систему заходів:

– проведення занять творчих учнівських об'єднань, спрямованих на виховання громадянина-патріота («Рослини – символи України», екскурсії в природу з метою вивчення різноманіття природи рідного краю, «Твої символи, Україно!», «Традиції плетіння українського віночка», «Виготовлення гілки калини із солоного тіста», «Виготовлення прикрас із маку» та ін.);

– проведення виховних заходів, які формують ціннісне ставлення до природи, народу, народних традицій, Батьківщини («Мое ім'я – Батьківщина», «Традиції українського народу», «Україна – єдина країна», «Хто такі патріоти?», конкурс «Я люблю Україну», «Україна в нашому серці», спортивно-розважальна гра «Козацькому роду нема переводу», Свято Миколая, «Щоб жила у серці Батьківщина», урок мужності «Герої дивляться на нас», гра-вікторина «Я і Україна»);

– волонтерська робота вихованців: виготовлення окопних свічок, написання листів, виготовлення листівок та оберегів для воїнів; відвідування воїнів, які лікуються у Полтавському військовому шпиталі, патріотичні флеш-моби;

– тренінгові заняття: «Я – громадянин України», «Ми справжні патріоти», «Я – мешканець Полтави»;

– проведення обласних заходів для вихованців та учнів закладів освіти області: дитячого еколого-краєзнавчого конкурсу «Малі ріки Полтавщини», обласного конкурсу «Мій рідний край – моя земля», обласної акції «Зелений паросток майбутнього»; еколого-патріотичних квестів «Юні друзі природи»; інтелектуально-пізнавального шоу «З Україною в серці»; обласної фотоолімпіади «Пізнай свій рідний край!»;

– залучення дітей до участі у всеукраїнських заходах національно-патріотичного

спрямування: Всеукраїнському фестивалю патріотичних дій, Всеукраїнському фестивалю «Скарбниця народної духовності»; Всеукраїнській еколого-патріотичній грі «Паросток» та багатьох інших.

Результативність роботи колективу Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді прослідковується в тому, що у дітей:

➤ виникає зацікавленість у дослідженні історії рідного краю, народних традицій, природи, бажання їх берегти;

➤ пошукова активність трансформується у допитливість;

➤ розвиваються здібності до генерування оригінальних ідей;

➤ з'являється відчуття особистої значущості внаслідок залучення до різних видів роботи;

➤ формуються комунікативні здібності, уміння виявляти свої бажання, інтереси та узгоджувати їх з іншими у процесі спільної діяльності.

Література

1. Бех І.Д. Проблема методів виховання у сучасній школі. Педагогіка і психологія. 1996. № 4. С 136–140.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання. Київ: Либідь, 2006. 272 с.

3. Бондаренко Н. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти. Обдаровані діти – скарб нації!: матер. III Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 18–23 серп. 2022 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 139–149.

4. Михальченко Н.В. Розвиток патріотичної рефлексії у молодшому шкільному віці. Вісник Одеського національного університету. 2003. Т.8, Вип. 10. Психологія. С. 80-84.